PRIJEDLOG

GENDER AKCIONIPLAN UNSKO-SANSKOG KANTONA ZA PERIOD OD 2022. DO 2025. GODINE

April, 2022.godine

SADRŽAJ

I. UVOD 3
Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova 5
Institucionalni mehanizam za ravnopravnosti spolova Unsko-sanskog kantona 5
Pravni okvir za izradu Gender akcionog i finansijskog plana Unsko-sanskog kantona 7

II. STANJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA U UNSKO-SANSKOM KANTONU 9
Osnovni demografski podaci razvrstani po spolu 11
Tržište rada 13
Obrazovanje 25
Nasilje nad ženama i nasilje u porodici 30
Javni život 35
Zdravstvena zaštita 38

III. STRUKTURA GENDER AKCIONOG PLANA UNSKO-SANSKOG KANTONA 40

IV. CILJEVI I AKTIVNOSTI GENDER AKCIONOG PLANA UNSKO-SANSKOG KANTONA ZA PERIOD 2022. – 2025. GODINA 42

V. MONITORING I EVALUACIJA GENDER AKCIONOG PLANA 60

VI. OSNOVNI POJMOVI I DEFINICIJE RAVNOPRAVNOSTI SPOLOVA 61

I. Uvod

Ustav BiH garantira visok stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda jer sadrži 15 najvažnijih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, čime se BiH obavezuje da primjeni najviše međunarodno priznate standarde ljudskih prava. Ustav FBiH također garantuje visok stepen ljudskih prava i daje ustavnu snagu pravima koji su zagarantovani u međunarodnim sporazumima koji su nabrojani u aneksu Ustava FBiH. Pored općih standarda od posebnog značaja za Gender akcioni plan je Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena iz 1979. godine (budući da prava zagarantovana u ovom sporazumu također imaju ustavnu snagu).

Ustav Unsko-sanskog kantona također garantuje najviši stepen ljudskih prava i osnovnih sloboda preuzimajući standarde koji su sastavni dio Ustava BiH i Ustava FBiH. Zbog toga, Gender akcioni plan USK doprinosi ostvarivanju ljudskih prava i sloboda koji imaju snagu ustavnih odredbi USK.

Ujedinjene nacije (UN) kao i države članice UN, u skladu s Poveljom UN imaju obavezu da promoviraju prava čovjeka, dostojanstvo i vrijednost čovjekove ličnosti bez ikakve diskriminacije, što uključuje i zabranu diskriminacije na osnovi spola. Države članice su obavezne poštovati i promovirati ljudska prava i slobode kao osnove ekonomskog razvoja, mira i međunarodne sigurnosti. Nastavljajući pravnu tradiciju bivše Jugoslavije, ove obaveze je preuzela Bosna i Hercegovina kao članica UN od 22. maja 1992. godine. Na nivou Ujedinjenih nacija najvažniji dokumenti iz oblasti ravnopravnosti spolova je Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW.

Ravnopravnost spolova je osnovno pravo, zajednička vrijednost cijele Evropske unije, i predstavlja neophodan uslov za postizanje ciljeva Evropske unije koji se tiču razvoja, zapošljavanja i socijalne kohezije. Princip ravnopravnosti polova i jednakog tretmana i jednakih mogućnosti za žene i muškarce je jedan od osnovnih pravnih principa Evropske unije, sadržan u osnivačkom ugovoru, kao i u mnogim direktivama, koje su transpozicijom inkorporisane u unutrašnje zakonodavstvo država članica.

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH i obaveza djelovanja za ravnopravnost spolova

Zakon o ravnopravnosti spolova u BiH[1] (ZoRS BiH) donesen je 2003. u BiH, a izmijenjen i dopunjen je 2009. godine, čime su pravni standardi ravnopravnost spolova utvrđeni Konvencijom o ukidanju svih oblika diskriminacije žena postali sastavni dio pravnog sistema BiH. Zakon je najvažniji instrument za razvijanje svijesti o pitanjima ravnopravnosti spolova i uvođenje principa ravnopravnosti spolova u javne politike i propise. Ovaj zakon uređuje, promovira i štiti ravnopravnost spolova i zabranjuje diskriminaciju, te jamči jednake mogućnosti svim građanima/kama, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi života. Ciljevi Zakona u pogledu zabrane diskriminacije i osiguranja ravnopravnosti spolova su prikazani shematski ispod.

[1] Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini – prečišćen tekst ("Službeni glasnik BiH" br. 32/10)

Pored toga, Zakon obavezuje sva državna tijela, na svim nivoima organizacije vlasti, i tijela lokalne samouprave, uključujući zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast, političke stranke, pravna lica s javnim ovlaštenjima, pravna lica koja su u vlasništvu ili pod kontrolom države, entiteta, kantona, grada ili općine ili nad čijim radom javni organ vrši kontrolu, da osiguraju i promoviraju ravnopravnu zastupljenost spolova u upravljanju, procesu odlučivanja i predstavljanju.

Prema Zakonu o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (član 24.) obaveza svakog nivoa vlasti se sastoji od sljedećih segmenata:

a. analizu stanja spolova u određenoj oblasti;
b. implementaciju donesenih državnih politika kroz akcione planove za ravnopravnost spolova;
c. mjere za otklanjanje uočene neravnopravnosti spolova u određenoj oblasti.

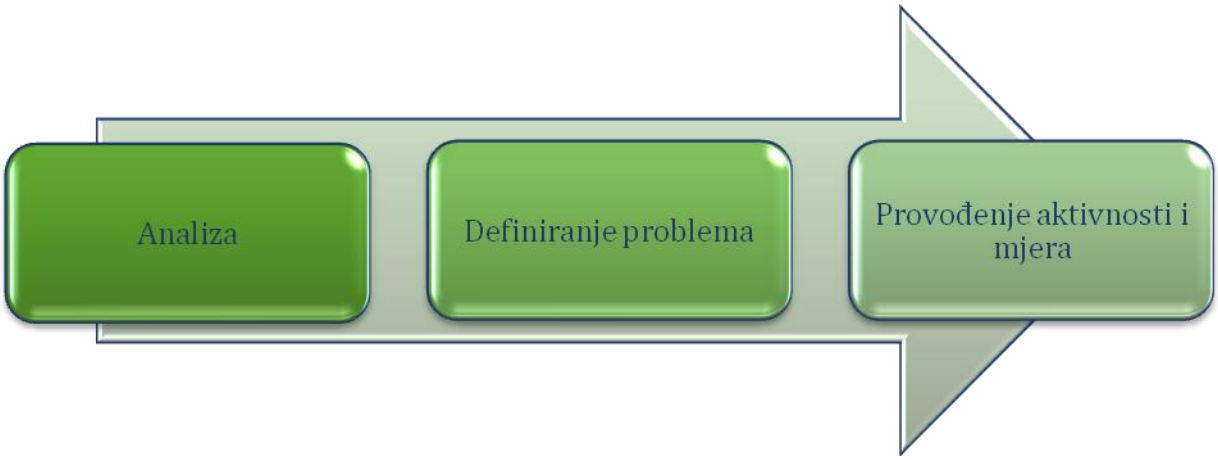

Upravo je ovaj član Zakona o ravnopravnosti spolova osnovni pravni osnov za donošenje Gender akcionog plana USK budući da se donošenjem ovog akcionog plana osigurava dosljednu primjenu ovog Zakona, ali i drugih obaveza kantona u pogledu ravnopravnosti spolova. To je također slučaj i sa Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine koji prepoznaje značaj djelovanja i ulogu kantona kada je u pitanju postizanje ravnopravnosti spolova. Kao nosioci odgovornosti u strateškom cilju 1. GAP BiH, a u skladu s nadležnostima kantona su prepoznata, kantonalna tijela vlasti zajedno sa tijelima odnosno institucijama Federacije BiH kao i institucija BiH.

Institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova

Uzimajući u obzir strukturu i ustavom određenu podjelu nadležnosti između različitih nivoa vlasti u BiH donošenjem Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, Bosna i Hercegovina se odlučila da osigura mrežu institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova na svim nivoima vlasti te je utvrđena obaveza svih nivoa vlasti da aktivno djeluju za ravnopravnost spolova i uklanjanja diskriminacije na osnovu spola. Ova obaveza je utvrđena u članu 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH koji glasi:

Član 24.
(3) Nadležni zakonodavni, izvršni i organi uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini obavezni su osnovati odgovarajuće institucionalne mehanizme za ravnopravnost spolova koji će provoditi Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, koordinirati realizaciju programskih ciljeva iz Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine i osigurati provođenje međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnostispolova.
(4) Nadležni državni, entitetski i kantonalni organi vlasti, kao i organi jedinica lokalne samouprave dužni su sve propise i druge akte iz svoje nadležnosti prije upućivanja u zakonskuproceduru dostavitinamišljenjeinstitucionalnimmehanizmimazaravnopravnost spolova radi usaglašavanja sa odredbama Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Ovo je izuzetno bitna pravna garancija, jer osigurava pravnu sigurnost institucija za ravnopravnost spolova. U skladu sa ZoRS BiH, ključni institucionalni mehanizmi za ravnopravnost spolova su Agencija za ravnopravnost spolova BiH Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH i, na entitetskom nivou, Gender Centar Federacije BiH i Gender centar - Centar za jednakost i ravnopravnost polova Vlade Republike Srpske. Agencija i entitetski gender centri su ključne institucije za kreiranje sveobuhvatnog, sistemskog i koordiniranog pristupa provođenju ZoRS-a. Agencija i gender centri pružaju stručnu podršku drugim institucijama u procesu provođenja obaveza iz ZoRS-a.

Mreža institucionalnih mehanizama za gender pitanja u BiH obuhvata i zakonodavnu i izvršnu vlast na svim nivoima vlasti. Komisija za ostvarivanje ravnopravnosti spolova Parlamentarne skupštine BiH, Komisije za ravnopravnost spolova Doma naroda i Zastupničkog doma Parlamenta Federacije BiH, te Odbor jednakih mogućnosti Narodne skupštine Republike Srpske su aktivne i održavaju redovne sjednice, uključujući i tematske sjednice.

Osnovane su Komisije za ravnopravnost spolova kantonalnih skupština u Federaciji BiH, a na lokalnom nivou djeluju Komisije za ljudska prava i slobode u okviru općina/gradova, u skoro svim općinama/gradovima u BiH.

Institucionalni mehanizam za ravnopravnosti spolova Unsko-sanskog kantona

U skladu sa svojom nadležnosti, Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova Skupštine USK predstavlja institucionalni mehanizam za ravnopravnost spolova Skupštine koji ima nadležnosti koje su predviđene članom 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.

Komisija je nadležna za razmatranje pitanja u vezi sa ostvarivanjem ravnopravnosti spolova, zakona i drugih propisa, prijedloga i izvještaja kao i učešće u skupovima koji su vezani za ravnopravnost spolova.

Poslovnik Skupštine Unsko-sanskog kantona („SlužbeniglasnikUnsko-sanskog kantona“, br. 9/17),
Član 34.
(1) Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova, broji ukupno 7 članova, 5 iz reda poslanika i 2 vanskupštinska predstavnika i ima nadležnost da:

a) razmatra predstavke i žalbe građana i građanskih udruženja, institucija i organizacija, a koje se odnose na povrede ljudskih prava i građanskih sloboda od strane institucija i organizacija u nadležnosti Kantona i o tome izvještava Skupštinu i podnosioca, osim u slučajevima o kojima traje sudski postupak;
b) radi na slučajevima predstavki i žalbi koje se odnose na prava i dužnosti koje obavlja Kanton i njegovi organi, o tome obavještava podnosioca i Skupštinu sa prijedlogom rješenja za podnesene slučajeve;
c) razmatra prijedloge građana, građanskih udruženja, institucija i organizacija o mjerama za unapređenje, zaštitu i promociju ljudskih prava i građanskih sloboda i o tome podnosi izvještaj podnosiocu i Skupštini sa prijedlogom akcija koje treba poduzeti;
d) daje Skupštini prijedloge akcija za otklanjanje utvrđenih uzroka kršenja prava i sloboda;
e) razmatra nacrte i prijedloge zakona i drugih akata Skupštine sa aspekta poštivanja osnovnih ljudskih prava i građanskih sloboda i o tome daje mišljenje nadležnim radnim tijelima Skupštine, a po potrebi i Skupštini;
f) sarađuje i daje mišljenje i prijedloge drugim radnim tijelima Skupštine sa aspekta zaštite prava i sloboda o pitanjima iz nadležnosti tih tijela;
g) radi na slučajevima predstavki vezanih za diskriminaciju po osnovu poslova zbog koje se pojedincima otežava ili negira priznanje uživanja ili ostvarivanja ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i svakom drugom području javnog života.

Pozicija Komisije za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova u okviru Skupštine je veoma značajna, a donošenje Gender akcionog plana će omogućiti Komisiji instrument za usmjereno i koordinirano djelovanje skupštine te usmjeravanje rada kantonalnih ministarstava i drugih uprava i službi. U ovom procesu Komisija bi imala primarnu ulogu nadzora nad provođenjem akcionog plana što će biti obrazloženo u dijelu koji se odnosi na oblast monitoringa i evaluacije.

Budući da je ovo nova uloga Komisije potrebno je uložiti vrijeme i resurse da se osiguraju neophodni kapaciteti kako bi se preuzela ova uloga. Pored toga potrebno je osigurati i jačanje kapaciteta skupštine, ministarstava, uprava i službi kako bi u potpunosti preuzele svoje uloge u pogledu kako provođenja aktivnosti Gender akcionog plana tako i provođenja redovnih analiza stanja ravnopravnosti spolova.

Javne politike za ravnopravnost spolova u BiH
Kako bi se osigurala dosljedna implementacija Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH 2006.

godine, usvojen je prvi Gender akcioni plan u BiH (GAP BiH) („Službeni glasnik BiH“, broj 41/09) za period 2006 – 2011., kao prvi strateški dokument za uvođenje principa ravnopravnosti spolova u sve oblasti javnog i privatnog života (eng. *gender mainstreaming*).
Drugi GAP BiH usvojen je 2013. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 98/13) za period 2013 – 2017. a treći za period 2018 – 2022. godine. Ovaj strateški dokument sadrži strateške ciljeve koji definišu prioritetne oblasti djelovanja, te programe i mjere za ostvarivanje tih ciljeva. Jedna od prioritetnih oblasti je rad, zapošljavanje i pristup ekonomskim resursima.

Važno je napomenuti da je Generalna skupština Ujedinjenih nacija 2015.godine usvojila Agendu održivog razvoja do 2030.godine i tom su prilikom sve zemlje članice, uključujući i BiH, preuzele obavezu provođenja dokumenata Agende 2030. i globalnih Ciljeva održivog razvoja. Agenda 2030 se sastoji od 17 globalnih ciljeva, a 5 cilj Agende se odnosi na „Rodnu ravnopravnost“. Podciljevi 5 cilja „Rodna ravnopravnost“ su ugrađeni u aktivnosti Gender akcionog plana Unsko-sanskog kantona za period 2022.-2025.godina.

Cilj GAP BiH je da usmjeri resorna ministarstva i druge institucije u radu na uključivanju principa ravnopravnosti spolova u skladu sa članom 24. Zakona o ravnopravnosti spolova BiH, koji propisuje obaveze nadležnih institucija na svim nivoima vlasti u BiH. Na osnovu GAP BiH-a, institucije BiH donose godišnje operativne planove koji omogućavaju sistemsko i koordinirano djelovanje u procesu *gender minstreaming-a* u institucijama.

Pored GAP BiH, doneseni su i sprovode se i druge, sektorske, javne politike i strategije na nivou države i entiteta, a koje doprinose uvođenju principa ravnopravnosti spolova u specifične prioritetne oblasti (nasilje na osnovu spola, rod i sigurnost, unapređenje položaja žena na selu, rodno odgovorno budžetiranje). Na nivou države usvojen je drugi po redu Akcioni plan za implementaciju Rezolucije Ljudska prava i slobode sigurnosti UN-a 1325 „Žene, mir i sigurnost“ u BiH za period 2014-2017. („Službeni glasnik BiH“, 89/14), kao i Okvirna Strategija za provedbu Konvencije Vijeća Evrope o prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici za period 2015-2018. godine („Službeni glasnik BiH“, broj 75/15).

Pravni okvir za izradu Gender akcionog i finansijskog plana Unsko-sanskog kantona

Gender akcioni i finansijski plan (GAP) Unsko-sanskog kantona je strateško-planski dokument koji svojom implementacijom treba da potiče budući rast i razvoj zajednice, te unaprijedi ravnopravnost spolova u zajednici. Uvođenje principa ravnopravnosti spolova u razvojne politike, strategije, projekte i programe je od posebnog značaja na kantonalnom nivou, zbog nadležnosti koji kantonalni nivo vlasti ima.

Ravnopravnost spolova predstavlja jednaka prava i slobode, vidljivost i zastupljenost žena i muškaraca u svim područjima javnog i privatnog života. Postizanje ravnopravnosti spolova je ključno za zaštitu fundamentalnih ljudskih prava, razvijanje demokratskog društva, poštivanje vladavine prava, te ekonomski rast i konkurentnost. Iako je vidljiv napredak Bosne i Hercegovine u oblasti ravnopravnosti spolova, razlike su prisutne u mnogim područjima.

Gender akcioni plan USK se odnosi na period od 2022. do 2025. godine i usklađen je sa odgovarajućim strateškim dokumentima i politikama koje se odnose na ravnopravnosti spolova i to sa Zakonom o ravnopravnosti spolova Bosne i Hercegovine, Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine (2018.-2022.), kao i sa drugim strategijama na državnom, entitetskom, i kantonalnomnivou.

Ovaj strateški cilj je izuzetno važan za kreiranje svih aktivnosti kantona jer prepoznaje ključne prioritete u oblasti ravnopravnosti spolova kao i ciljeve koji bi se trebali postići do kraja provođenja Gender akcionog plana BiH. Na taj način dat je prioritetni okvir djelovanja i kantona i zajednica, i šest prioriteta(postojanje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova; rad, zapošljavanje i pristup ekonomskim resursima; obrazovanje, nauka, kultura i sport; socijalna zaštita i zdravlje; sprečavanje i suzbijanje nasilja na osnovu spola, uključujući nasilje u porodici kao i trgovinu ljudima; javni život i donošenje odluka) koji bi trebali biti osnov svih programa mjera koje se donose na kantonalnom nivou.

Gender akcioni planovi na nivou jedinica kantona su stoga najefikasniji način provođenja ove obaveze. Ustav USK garantuje najviši stepen ljudskih prava i osnovnih sloboda preuzimajući standarde koji su sastavni dio Ustava FBiH. Zbog toga, Gender akcioni plan USK doprinosi ostvarivanju ljudskih prava i sloboda koji imaju snagu ustavnih odredbi USK.

Rukovodeći se činjenicom da je uvođenje principa ravnopravnosti spolova u razvojne politike, projekte i programe od posebnog značaja na kantonalnom nivou, Vlada Unsko-sanskog kantona je imenovala Koordinacioni odbor za ravnopravnost spolova Unsko-sanskog kantona. Nakon što je zaprimila incijativu Ilde Alibegović, zastupnice u Skupštini Unsko-sanskog kantona, da se donese Gender akcioni plan Unsko-sanskog kantona, Vlada Unsko-sanskog kantona je pokrenula aktivnosti putem Koordinacionom odboru za ravnopravnost spolova Unsko-sanskog kantona za donošenje nacrta Gender akcioni plan Unsko-sanskog kantona za 2022.-2025.godinu.

Zadaci Koordinacionog odbora za ravnopravnost spolova Unsko-sanskog kantona, nakon zaprimljene incijative za sačinjavanje Gender akcionog plana Unsko-sanskog kantona, bili su da u skladu sa Gender akcionim planom Bosne i Hercegovine za period od 2021. do 2024. godine definiše prioritete i transferzalne oblasti djelovanja, koje se odnose na jačanje sistema, mehanizama i instrumenata za postizanje ravnopravnosti spolova u Unsko-sanskom kantonu, te izradi nacrt Gender akcionog plana za Unsko-sanski kanton.

Tokom sastanaka Koordinacionog odbora za ravnopravnost spolova Unsko-sanskog kantona, pored članova, predstavnika resornih ministarstava Vlade Unsko-sasnkog kantona, aktivno učešće su dali predstavnici Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine, Misije OSCE-a i predstavnici nevladinih organizacija „Žene sa Une“ i „Glas žene“. Nakon izvršene detaljne analize stanja ravnopravnosti spolova u Unsko-sanskom kantonu i identificiranih oblasti u kojim je potrebno podići stepen rodne ravnopravnosti i prilike za unapređenje trenutnog stanja, uspostavljena je aktivna koordinacija sa Gender centrom Federacije Bosne i Hercegovine, te je upućen zahtjev za angažovanje stručnog lica – konsultanta od strane **Gender centra Federacije Bosne i Hercegovine**, u cilju izrade prijedloga Gender akcionog plana Unsko-sanskog kantona za 2022.-2025.godinu, a koji je i odobren u okviru programa **FIGAP II** .

Pregled kantonalnih i lokalnih planova:

- Strategija razvoja Općine Bosanska Krupa 2011.–2020. godine, decembar 2010. godine
- Strategija integriranog razvoja 2011–2020. godine Općine Bosanski Petrovac, januar 2011. godine
- Gender akcioni plan Općine Sanski Most (2012. – 2014.), august 2012. godine
- Gender akcioni plan Općine Bihać 2014.-.2016., juni 2013. godine

- Strategija razvoja Općine Bihać 2014. – 2023, januar 2014. godine
- Strategija razvoja Općine Sanski Most 2014. – 2023., januar 2014. godine
- Strategija razvoja Općine Velika Klladuša 2014. – 2023, decembar 2013. godine
- Strategija razvoja Općine Bihać 2014. – 2023., Revidirana za period 2019 – 2023., juni 2019. godine
- Strategija integriranog razvoja Općine Bužim za period 2017. – 2020. godina
- Plan implementacije strategije loklanog razvoja Općine Sanski Most za period 2020.-2022. godina
- Plan implementacije Strategije razvoja Općine Bihać 2014. -2023. za period 2020. – 2022. godine
- Integrirana kantonalna razvojna strategija Unsko-sanskog kantona za period 2014 – 2020. godina, 2014. godine
- Akcioni plan za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici za 2017.-2019. godinu na području Unsko-sanskog kantona, april, 2017. godine
- Gender akcioni plan Grada Cazina za period od 2020. do 2024. godine, juni 2020. godine
- Strategija razvoja Općine Bosanski Petrovac 2021-2027., januar 2021. godine
- Strategija razvoja Općine Bužim 2021. - 2027., mart 2021. godine
- Strategija razvoja Unsko-sanskog kantona 2021-2027, maj 2021. godine

Važno je istaći, a što je vidljivo iz gore izloženog, da pojedine općine/gradovi nisu izvršili revidiranje postojećih svoji strateško-planskih dokumenata odnosno nisu revidirali postojeću Strategiju razvoja niti su donijele Gender akcioni plan, te da su na snazi Strategije razvoja za Grad Bihać i Općinu Bosanski Petrovac, Bužim i Veliku Kladušu, da je, Općina Sanski Most preuzela kantonalnu Strategiju razvoja Odlukom broj: 01-02-46/22 od 16.02.2022.godine, da je Grad Cazin revidirao Gender akcioni plan, a da je u proceduri izrada nove Strategije razvoja za Gradove Bihać, Bosanska Krupa i Cazin.

„Finansijski podržano iz sredstava FIGAP II programa“
Program za implementaciju Gender akcionog plana BiH (FIGAP II program 2018-2020), rezultat je saradnje Agencije za ravnopravnost spolova BiH - Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BIH, Gender Centra Federacije BiH i Gender centra Republike Srpske, a njegov je cilj da osigura održivu provedbu Gender akcionog plana Bosne i Hercegovine. Program podržava Kraljevina Švedske, koju predstavlja Ambasada Kraljevine Švedske u Bosni i Hercegovini, putem razvojne agencije SIDA.“

II. Stanje ravnopravnosti spolova u Unsko-sanskom kantonu

Za potrebe analize stanja ravnopravnosti spolova u USK izvršeno je prikupljanje i analiza dostupnih informacija i podataka što predstavlja i prvi korak u smislu člana 24. Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.

Analiza stanja ravnopravnosti spolova je sagledana iz ugla ravnopravnosti spolova što omogućava utvrđivanje oblasti u kojima eventualno postoji diskriminacije ili nejednakosti u pristupu pravima, koristima i resursima između žena i muškaraca, djevojčica i dječaka po pojedinim oblastima. Pored toga ovaj pristup omogućuje da se istraže uzroci takvog stanja kao i da ukaže na to kako se oni mogu promijeniti, jer daje osnovu na kojoj će se temeljiti akcioni

plan.
Za potrebe ove analize prikupljeni su sljedeći podaci:

1. statistički podaci od strane Zavoda za statistiku,
   (Publikacija Federalnog zavoda za statistiku - Unsko-sanski kantona u brojkama 2020.godina - prikaz statističkih podataka o broju stanovnika, po dobu i spolu, o broju rođenih, umrlih (po spolu), prirodnom priraštaju, o osobama sa invaliditetom, po dobi i spolu, te podataka o migracijama, po spolu i dobi),
2. Publikacija USAID 2021. – Mapiranje medijskih web portala u BiH ,
3. administrativni podaci od strane kantonalnih organa i službi,
4. urađena je analiza ključnih propisa i dokumenata kantona, i to:
   - Akcionog plana za implementaciju Strategije razvoja Unsko-sanskog kantona za period 2023.-2025.godine,
   - Strategije razvoja Unsko – sanskog kantona za period 2021. – 2027. godina („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 35/2021),
   - Smjernica za trogodišnje planiranje rada Unsko-sanskog kantona za period 2022.-2024.godine broj: 03/1-45-6716-1/21 od 23.06.2021.godine,
   - Poslovnika Skupštine Unsko-sanskog kantona („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 9/17 i 11/21),
   - Budžeta Unsko-sanskog kantona za 2020.godinu i Zakon o izvršenju Budžeta Unsko-sanskog kantona za 2020.godine („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 7/20), kao i Budžeta Unsko-sanskog kantona za 2021.godinu i Zakon o izvršenju Budžeta Unsko-sanskog kantona za 2021.godine („Službeni glasnik Unsko-sanskog kantona“ broj: 10/21),
   - Tabelarnog prikaza rodne zastupljenosti gradskih/općinskih vijeća nakon lokalnih izbora 2020.godine, te rodne zastupljenosti pri imenovanju članova radnih tijela Skupštine Unsko-sanskog kantona Odlukom o izboru predsjedavajućeg, zamjenika predsjedavajućeg i članova radnih tijela Skupštine Unsko-sanskog kantona broj: 01-02-3-51/2018. od 20.12.2018.godine,
   - Informacije o stanju nasilja porodici na području Unsko-sanskog kantona u 2021.godini broj: 05-04/04-1-04-26/21 od 15.02.2022.godine,
   - Informacije JU Službe za zapošljavanje Unsko-sanskog kantona broj: 01-4-168-1/22 od 17.02.2022.godine,
5. korištena su druga istraživanja i studije te stručna mišljenja.

Ovaj pristup je omogućio:

a. da ukaže na prioritete i ključne ciljeve koje je potrebno ostvariti i
b. da omogući utvrđivanje trenutnog stanja (ne)ravnopravnosti spolova kao i da utvrdi način na koji će se promjene mjeriti.

Za potrebu izrade ovog Gender akcionog plana prikupljeni su dostupni podaci koji su razvrstani po spolu. Prikupljeni su statistički podaci koji su dostavljeni od strane Federalnog zavoda za statistiku, Centralne izborne Komisije BiH, te su korišteni i administrativni podaci kojima raspolažu ministarstava i službe USK. Pored toga izvršena je analiza javno dostupnih podataka o stanju ravnopravnosti spolova u USK. Svi podaci su analizirani iz ugla ravnopravnosti spolova, te su interpretirani u odnosu na trendove (ne)ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini.

Oblasti za utvrđivanje stanje ravnopravnosti spolova su bazirani na prioritetima koji su

prepoznati u Gender akcionom planu Bosne i Hercegovini i to:

- Postojanje institucionalnih mehanizama za ravnopravnost spolova
- Rad, zapošljavanje i pristup ekonomskim resursima
- Obrazovanje, nauka, kultura i sport
- Socijalna zaštita i zdravlje
- Sprečavanje i suzbijanje nasilja na osnovu spola, uključujući nasilje u porodici kao i trgovinu ljudima
- Javni život i donošenje odluka

Osnovni demografski podaci razvrstani po spolu

Unsko-sanski kanton je smješten u Federaciji Bosne i Hercegovine, u sjeverozapadnom djelu Bosne i Hercegovine, sa povoljnim geoprometnim položajem jer zauzima prostor na pravcu osnovnih koridora Zapadna Evropa – Mediteran – Bliski Istok. Na sjeveru, zapadu i sjeveroistoku graniči sa Republikom Hrvatskom, na istoku i jugoistoku sa Republikom Srpskom te na jugozapadu sa Kantonom 10. Unsko-sanski kantona se prostire na površini od 4.125 km² što čini 15,79% površine Federacije Bosne I Hercegovine, a 8,10% teritorije Bosne i Hercegovine. Sjedište kantona je u Bihaću, a čine ga gradovi Bihać, Bosanska Krupa i Cazin i pet općina – Bosanski Petrovac, Bužim, Ključ, Sanski Most i Velika Kladuša.

Prema popisu iz 2013. godine Unsko-sanski kanton ima 273 261 stanovnika i gustoću od 66,25 stanovnika/km^2, čime je po broju stanovnika četvrti, a po gustoći naseljenosti sedmi kanton u Federaciji Bosne i Hercegovine. Osim Bosanske Krupe, Cazina i Velike Kladuše, koji su veoma naseljeni, Unsko-sanski kanton spada u rijetko naseljene kantone Federacije BiH.

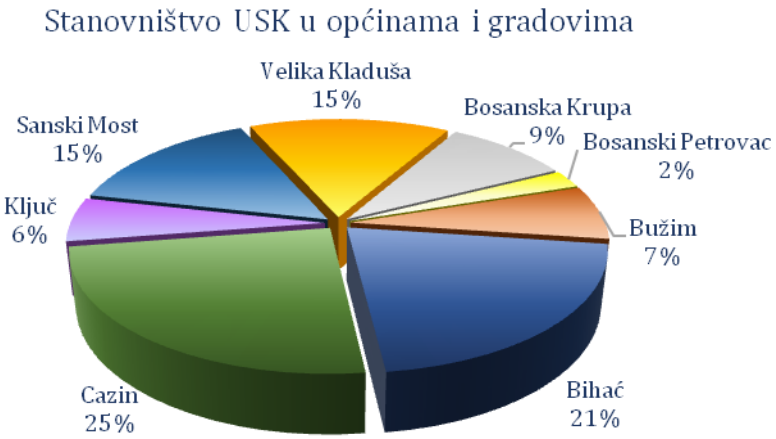

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku (Bilten, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.), u junu mjesecu 2020. godine, na području USK je bilo 266 535 stanovnika, od čega 134 435 (50,4%) osoba ženskog spola i 132 100 (49,6%) osoba muškog spola.
Broj stanovnika se smanjivao u periodu od 2016. godine do 2020. godine, ali je odnos osoba ženskog i muškog spola u svakoj posmatranoj godini ostao isti (50,4% osoba ženskog spola i 49,6% osoba muškog spola).

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

Analizom podataka po starosnim grupama vidljivo je da je najviše stanovništva u dobi od 15 do 65 godine, njih 72,2%, ali i da su sve starosne grupe prilično ujednačene u postotku prisustva osoba ženskog i muškog spola. Najveća razlika je upravo u starosnoj grupi od 65 godina i više (12,9% više osoba ženskog spola), a najmanji u starosnoj grupi od 15 do 64 godina (0,7% više osoba muškog spola).

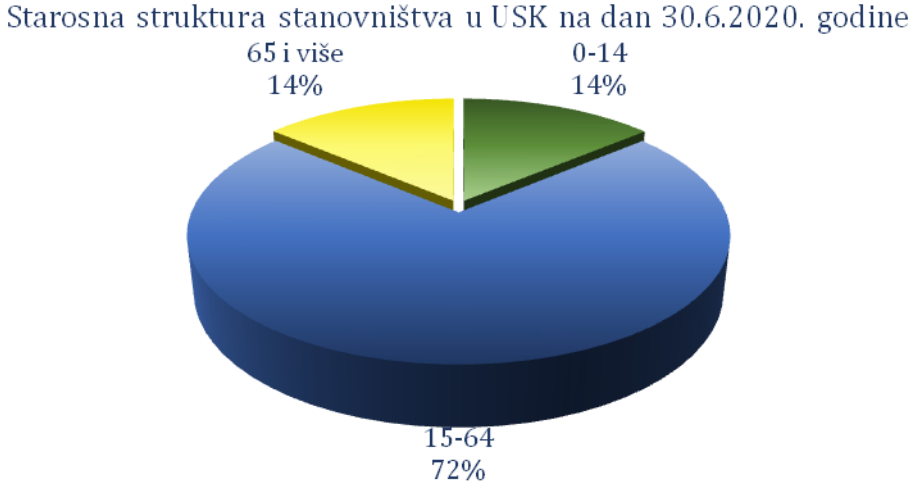

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

	0-14	15-64	65 i više
Muškarci	51,4%	50,4%	43,5%
Žene	48,6%	49,6%	56,5%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

Tržište rada

Ravnopravno učešće žena i muškaraca na tržištu rada je jedan od preduslova za postizanje ciljeva ravnopravnosti spolova. U BiH u svim različitim dobnim skupinama, prihodovnim razredima i lokacijama, muškarci više od žena učestvuju u radnoj snazi. Učešće žena u radnoj snazi u BiH je značajno niže nego što bi se moglo očekivati i trenutno je jedno od najnižih u Evropi.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u periodu od 2016. do 2019. godine broj zaposlenih na području USK je bio u porastu, ali se u 2020. godini desio se pad broja zaposlenih u odnosu na 2019. godinu[2] i iznosio je 37085. S druge strane, broj nezaposlenih osoba je bio u padu u posmatranom periodu od 2016. do 2019. godine, ali se u 2020. godini broj nezaposlenih povećao u odnosu na 2019. godinu i iznosio je 34982 osobe.

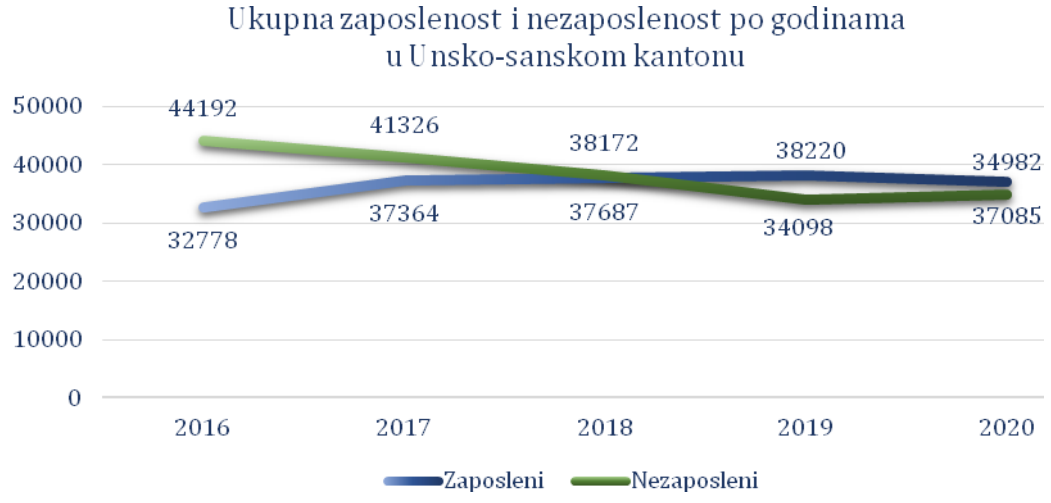

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

[2]Pad broj zaposlenih se može pripisati posljedicama pandemije zaraze virusom COVID19

Prema dostupnim podacima, od ukupnog broja zaposlenih u FBiH u 2020. godini,u USK je njih 7,13% što je manje od ukupnog prosječnog broja stanovnika u USK u odnosu na FBiH (12%). Postotak zaposlenih žena u odnosu na broj zaposlenih žena u Federaciji u istoj godini je 7,26%.

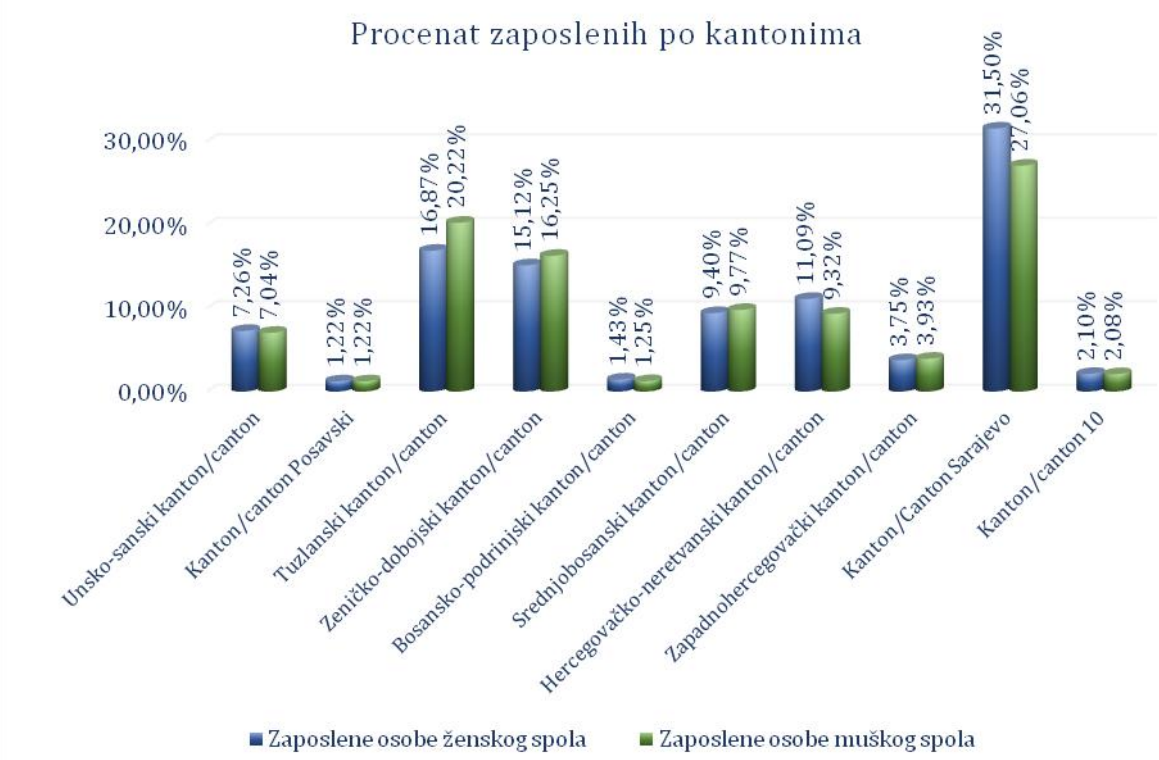

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak/ljetopis Federacije Bosne i Hercegovine, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u FBiH po kantonima i općinama, 2020.

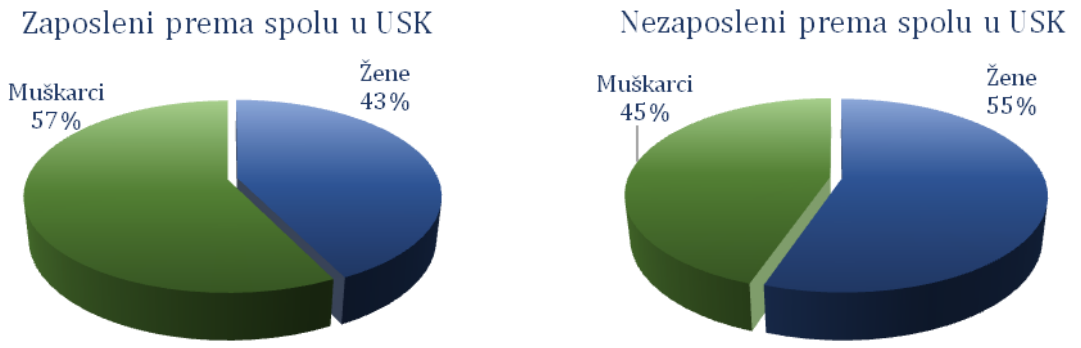

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak/ljetopis Federacije Bosne i Hercegovine, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u FBiH po kantonima i općinama, 2020.

Osobe ženskog spola su mnogo manje zaposlen (14%), a više nezaposlen (12%) spol.
Ukoliko se posmatra procenat zaposlenih osoba muškog spola u ukupnom stanovništvu (16,08%) sa istim procentom osoba ženskog spola (11,79%), može se zaključiti da je procenat osoba muškog spola među zaposlenim stanovništvom veći za oko 4%.

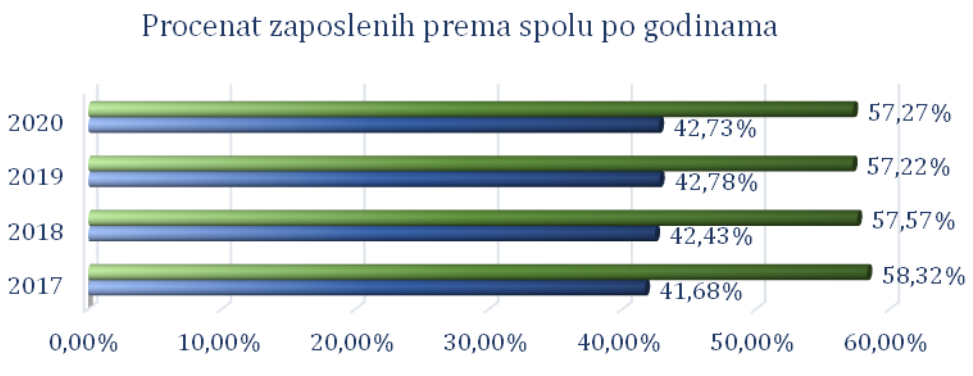

	2017	2018	2019	2020
Muškarci	58,32%	57,57%	57,22%	57,27%
Žene	41,68%	42,43%	42,78%	42,73%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak/ljetopis Federacije Bosne i Hercegovine, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u FBiH po kantonima i općinama, 2020. i Zaposlenost, nezaposlenost i plaće

Kada se analizira spolna struktura po godinama može se primjetiti da je došlo do neznatnog povećanja procenta učešća osoba ženskog spola u strukturi zaposlenih (za 1,05%), a pada učešća osoba muškog spola.

U isto vrijeme, i postotak učešća osoba ženskog spola u strukturi nezaposlenih je rastao, a procenat muškaraca padao. U oba slučaja radi se o podacima registrovane zaposlenosti i teško je donijeti zaključak o uzrocima takvog stanja. Podaci iz Ankete o radnoj snazi za drugi kvartal 2020. godine pokazuju da u Bosni i Hercegovini stopa aktivnosti žena iznosi 39,2% a za muškarce 60,8%. Taj podatak ukazuje da dvije od tri radnosposobne žene na tržištu rada u BiH nisu zaposlene.

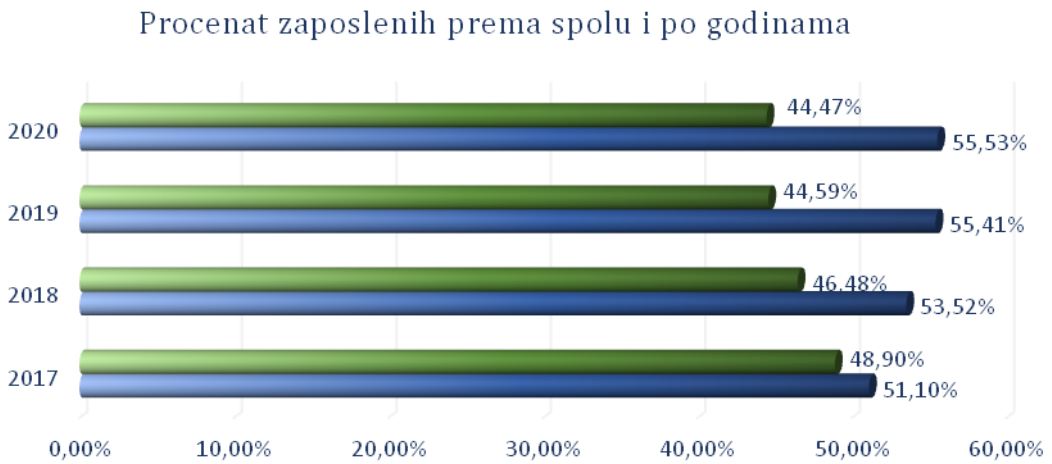

	2017	2018	2019	2020
Muškarci	48,90%	46,48%	44,59%	44,47%
Žene	51,10%	53,52%	55,41%	55,53%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Statistički godišnjak/ljetopis Federacije Bosne i Hercegovine, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u FBiH po kantonima i općinama, 2020. i Zaposlenost, nezaposlenost i plaće

Prema podacima Federalnog zavoda za zapošljavanje, najveći broj nezaposlenih je u dobnoj skupini od 55 – 59 godina starosti, njih 12,20% od ukupnog broja nezaposlenih u USK, a nakon toga u dobnoj skupini od 20 – 24 godine (11,36%) i 50 – 54 godina starosti (11,12%). Najveći broj nezaposlenih osoba ženskog spola je također u dobnoj skupini od 55 – 59 godina (10,73%)i 45 – 49 godina starosti (10,53%).

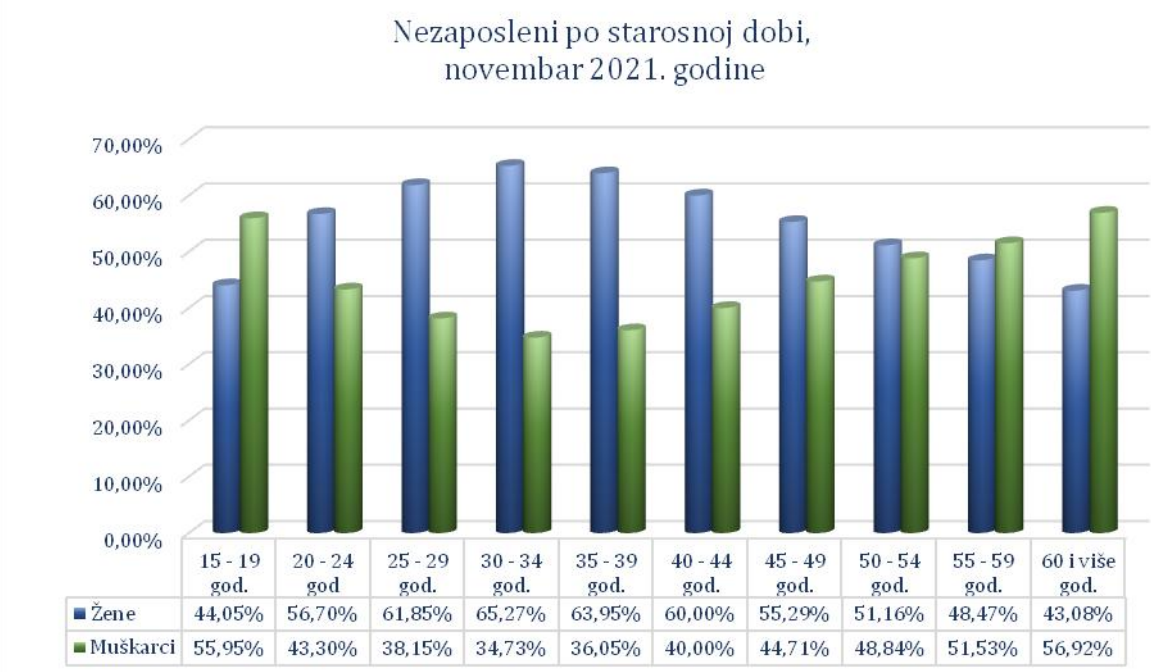

	15 - 19 god.	20 - 24 god	25 - 29 god.	30 - 34 god.	35 - 39 god.	40 - 44 god.	45 - 49 god.	50 - 54 god.	55 - 59 god.	60 i više god.
Žene	44,05%	56,70%	61,85%	65,27%	63,95%	60,00%	55,29%	51,16%	48,47%	43,08%
Muškarci	55,95%	43,30%	38,15%	34,73%	36,05%	40,00%	44,71%	48,84%	51,53%	56,92%

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Statistički pregled, novembar 2021, Bilten

Nezaposleni po općinama i gradovima USK	
Bosanska Krupa	9.22%
Bosanski Petrovac	2.14%
Bužim	9.11%
Grad Bihać	22.79%
Grad Cazin	26.26%
Ključ	4.69%
Sanski Most	9.28%
Velika Kladuša	16.51%

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Statistički pregled, novembar 2021, Bilten

Najveći broj nezaposlenih je u Gradu Cazinu (26,26%), a potom u Gradu Bihaću (22,79%) što odgovara i broju stanovnika u gradovima i općinama USK, međutim i najveći broj zaposlenih osoba je u pravo u ova dva grada i to u Bihaću (36,01%) i Cazinu (19,02%).

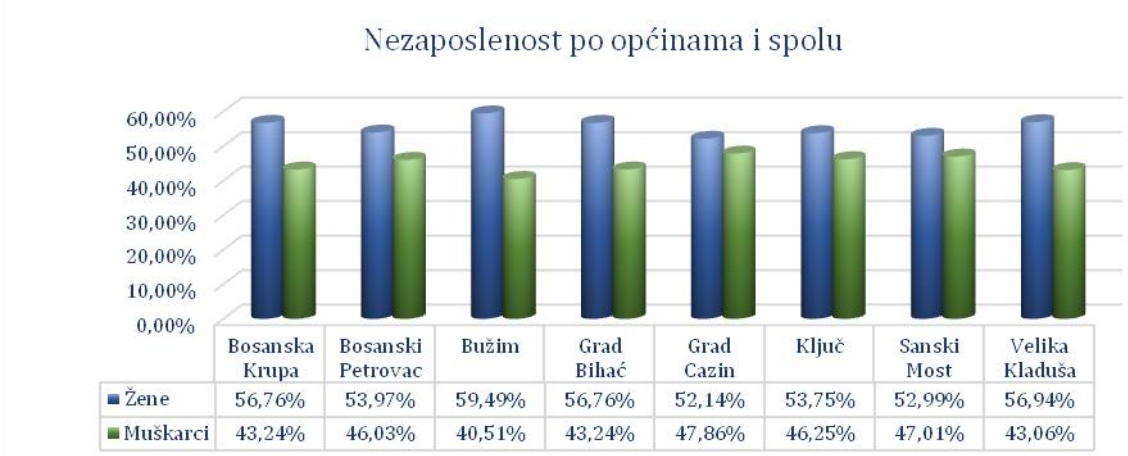

	Bosanska Krupa	Bosanski Petrovac	Bužim	Grad Bihać	Grad Cazin	Ključ	Sanski Most	Velika Kladuša
Žene	56,76%	53,97%	59,49%	56,76%	52,14%	53,75%	52,99%	56,94%
Muškarci	43,24%	46,03%	40,51%	43,24%	47,86%	46,25%	47,01%	43,06%

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Statistički pregled, novembar 2021, Bilten

	Bosanska Krupa	Bosanski Petrovac	Bužim	Grad Bihać	Grad Cazin	Ključ	Sanski Most	Velika Kladuša
Muškarci	62,94%	64,73%	58,75%	54,58%	55,46%	57,77%	61,31%	57,34%
Žene	37,06%	35,27%	41,25%	45,42%	44,54%	42,23%	38,69%	42,66%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u Federaciji BiH po kantonima i općinama, 2020.

U pogledu stručne spreme, najviše nezaposlenih je nekvalifikovanih radnika, njih 13513, pri ćemu je od toga 56,72% osoba ženskog spola. Može se zaključiti da su žene više prisutne među nezaposlenim osobama u svim stepenima stručne spreme sem u VKV, KV i PKV.

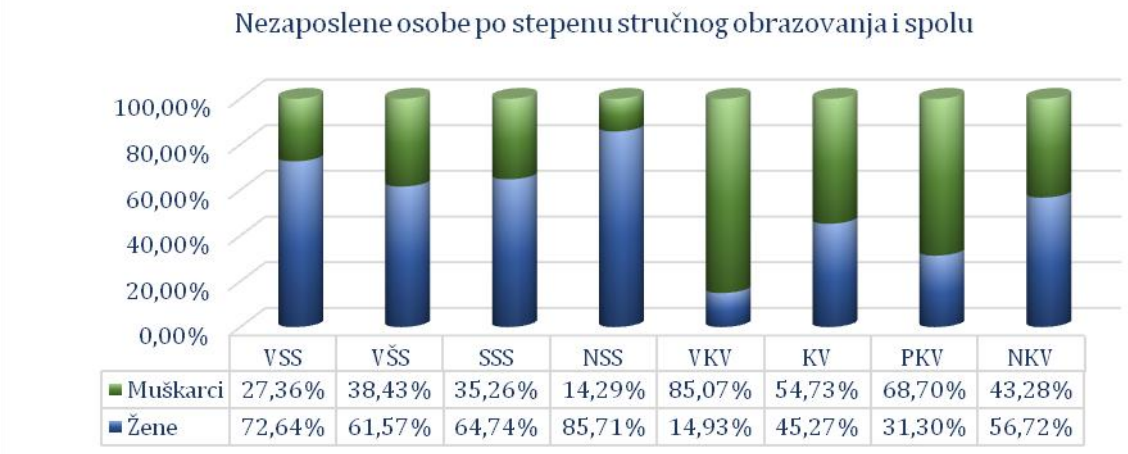

	VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PKV	NKV
Muškarci	27,36%	38,43%	35,26%	14,29%	85,07%	54,73%	68,70%	43,28%
Žene	72,64%	61,57%	64,74%	85,71%	14,93%	45,27%	31,30%	56,72%

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Statistički pregled, novembar 2021, Bilten

Nezaposleni prema stepenu stručnog obrazovanja									
		VSS	VŠS	SSS	NSS	VKV	KV	PKV	NKV
USK	32974	1539	281	7283	35	67	9339	917	13513
%		4.35%	0.79%	20.58%	0.10%	0.19%	26.39%	2.59%	38.19%
Žene	18226	1118	173	4715	30	10	4228	287	7665
%	55%	73%	62%	65%	86%	15%	45%	31%	57%
Muškarci	14748	421	108	2568	5	57	5111	630	5848
%	45%	27%	38%	35%	14%	85%	55%	69%	43%

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Statistički pregled, januar 2021, Bilten

Najviše zaposlenih u USK je u području Trgovina na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala, 21,20% od ukupnog broja zaposlenih, a potom u oblastima Prerađivačke industrije 17,60% i Obrazovanja 10,95%. Od ukupnog broja zaposlenih osoba ženskog spola, njih 25,24% je zaposleno u područjuTrgovine na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala, 16,25%, u oblasti Obrazovanja, a 12,58% u oblasti Prerađivačke industrije.

U kantonu je pristutna horizontalna rodna segregacija radne snage. U skoro svim oblastima veća je koncentracija jednog spola u odnosu na drugi (od 19 oblasti u kojima je registrovana zaposlenost, u 6 je veća koncentracija žena, a u 13 muškaraca). Najmanji je jaz u oblasti Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala, a najveći u oblasti Vađenje ruda i kamenai Građevinarstva gdje dominiraju osobe muškog spola.

Kada se pogledaju platni razredi, osobe ženskog spola su manje prisutne u onim oblastima u kojima je neto plata manja od 1000KM, ali je njihova prisutnost i u oblastima sa platnim razredima u kojima je prosječna neto plata veća od 1000 KM također manja.

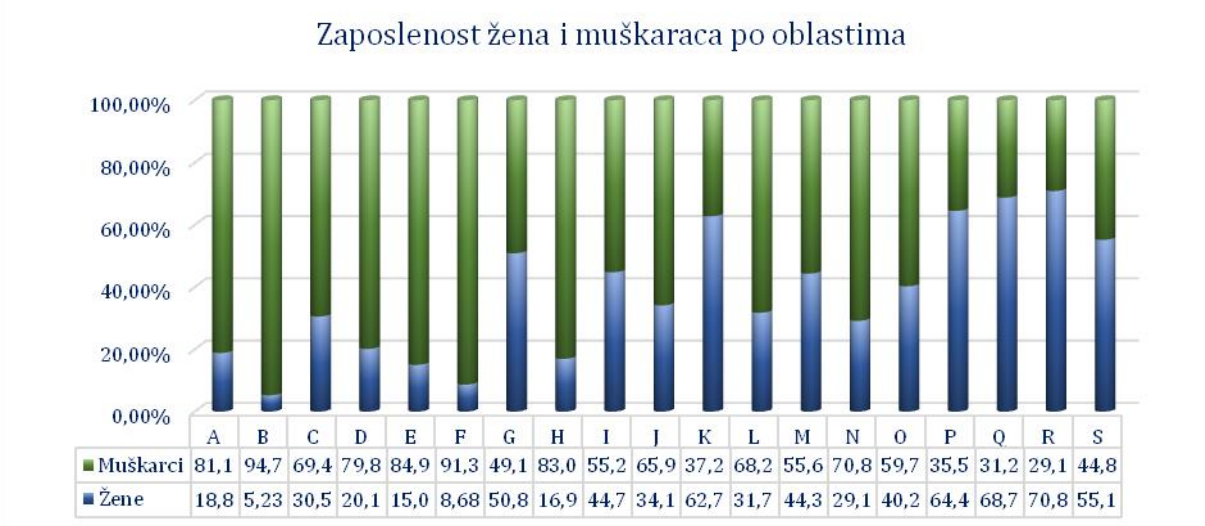

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u Federaciji BiH po kantonima i općinama, 2020.

Područja		Žene	Muškarci
A	Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	18.85%	81.15%
B	Vađenje ruda i kamena	5.23%	94.77%
C	Prerađivačka industrija	30.54%	69.46%
D	Proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija	20.14%	79.86%
E	Snabdijevanje vodom; uklanjanje otpadnih voda,upravljanje otpadom te djelatnosti sanacije okoliša	15.02%	84.98%
F	Građevinarstvo	8.68%	91.32%
G	Trgovina na veliko i na malo; popravak motornih vozila i motocikala	50.86%	49.14%
H	Prijevoz i skladištenje	16.95%	83.05%
I	Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane(hotelijerstvo i ugostiteljstvo)	44.77%	55.23%
J	Informacije i komunikacije	34.10%	65.90%
K	Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	62.72%	37.28%
L	Poslovanje nekretninama	31.77%	68.23%
M	Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	44.34%	55.66%
N	Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	29.16%	70.84%
O	Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	40.25%	59.75%
P	Obrazovanje	64.47%	35.53%
Q	Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	68.74%	31.26%
R	Umjetnost, zabava i rekreacija	70.86%	29.14%
S	Ostale uslužne djelatnosti	55.19%	44.81%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Zaposlenost, nezaposlenost i plaće u Federaciji BiH po kantonima i općinama, 2020.

JU Služba za zapošljavanje USK prepoznaje potrebu donošenja i provođenja aktivnih mjera zapošljavanja koje su između ostalog rodno osjetljive i koje su usmjerene prema ženama kao grupi koja je dominantnija u strukturi nezaposlenih. Pored toga, provodi se niz mjera koje su usmjerene na nezaposlene i dugotrajno nezaposlene osobe kroz program sufinansiranje zapošljavanja i samozapošljavanja.

Cilj je zaposliti što veći broj osoba sa posebnom socijalnom i rodnom osjetljivošću, radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprječavanja dugotrajne nezaposlenosti i stvaranja uvjeta za sticanje prvog radnog iskustva, kao i samozapošljavanje (registracija/pokretanje djelatnosti).

Na osnovu Javnog poziva sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja za 2021. godinu, potpisano je 431 ugovora sa poslodavcima koji su uposlili 687 osoba sa evidencije nezaposlenih i kojima je ugovoreno 3.030.936,00KM za Unsko-sanski kanton.[3]

[3]Informativni Bilten, novembar 2021., JU Služba za zapošljavanje USK

Programi i mjere za 2021.godinu su:

-Tvoja prilika 2021	- Poduzetništvo za demobilisane branioce 2021
- Sezonsko 2021	- Zapošljavanje demobilisanih branioca 2021
-Prilika za sve 2021	- Služba u suradnji sa poslodavcima 2021
-Nova prilika 2021	- Druga prilika 2021
-Javni radovi 2021	- Zapošljavanje Roma 2021
-Doprinosi 500 2021	- Tražim poslodavca 2021
-Samozapošljavanje žena 2021	-Poduzetništvo za sve 2021
-Poduzetništvo za žene 2021	-Poduzetništvo za mlade 2021

Vidljivo iz tabelarnih pokazatelja, važno je istaći da su u programima sufinansiranja zapošljavanja i samozapošljavanja u 2021.godini, posebne bile mjere Samozapošljavanje žena 2021. i i Start up – Poduzetništvo za žene 2021., na kojima su isključivo pravo na apliciranje imale žene sa evidencije nezaposlenih. Na osnovu navedenih mjera, priliku za samozapošljavanje i pokretanja poduzetništva, dobilo je ukupno 111 žena i osnovano je 29 novih djelatnosti, čiji su osnivači/vlasnice žene sa evidencije nezaposlenih.

Naziv programa/mjere	**Obrađeno/ ugovoreno**	**Broj uposlenih osoba sa evidencije nezaposlenih**	**Ukupno ugovoreno sredstava**
Samozapošljavanje žena 2021.	43	74	243.360,00
Poduzetništvo za žene 2021.	29	37	192.648,00
UKUPNO	72	111	436.008,00

Centar za stručno osposobljavanje i edukaciju funkcionira u sklopu JU Službe za zapošljavanje USK, a za cilj ima provođenje stručnog osposobljavanja, sticanje novih znanja i vještina nezaposlenih lica radi lakšeg i bržeg zapošljavanja, te intervenisanje u određenim područjima edukacije kako bi se nezaposlena lica što kvalitetnije pripremila za tržište rada. Pored elementarnog teorijskog znanja o izabranoj oblasti, Centar nudi i edukacije iz praktičnog znanja neophodnog za uspješno obavljanje poslova iz izabrane oblasti.[4]

Služba za zapošljavanje USK-a Bihać ima misiju poboljšanja uvjeta za posredovanje u zapošljavanju, obezbjeđivanje odgovarajuće materijalne i socijalne sigurnosti nezaposlenim osobama, realiziranje programa i mjera aktivne politike zapošljavanja, informiranja svih zainteresovanih o stanju u oblasti zapošljavanja i povećanje kompetencija nezaposlenih za tržište rada.[5]

[4] https://usk-szz.ba/np/Centarzastrucnoosposobljavanjeiedukaciju, web stranice JU Službe za zapošljavanje USK Bihać

[5] https://usk-szz.ba/onama, web stranice JU Službe za zapošljavanje USK Bihać

U 2021.godini sa evidencije nezaposlenih, radi zasnivanja radnog odnosa, brisano je 4.127 žena, od kojih je najviše onih sa srednjom stručnom spremom.

Biro rada	VSS-2	VSS-1	VŠS-2	VŠS-1	SSS	KV	NK	NSS	PK	VKV	Ukupno
Bihać	14	322	1	35	582	266	185	4	9	0	1.418
B.Krupa	8	98	0	11	169	55	62	2	1	0	406
B.Petrovac	3	16	0	0	53	35	18	0	0	0	125
Bužim	6	32	0	8	49	58	54	0	3	0	210
Cazin	16	183	2	11	288	208	151	0	6	3	868
Ključ	7	40	0	6	99	100	35	0	2	0	289
S.Most	8	42	0	3	143	107	33	0	3	0	339
V.Kladuša	7	62	0	3	167	135	95	0	3	0	472
Ukupno	**69**	**795**	**3**	**77**	**1.550**	**964**	**633**	**6**	**27**	**3**	**4.127**

Izvještaj o efektima mjera na nezaposlenost žena i muškaraca nije javno dostupan na stranicama Službe. Ako se pogledaju podaci za prethodnih nekoliko godina može se primjetiti da se broj zaposlenih žena neznatno povećava i da se ne smanjuje jaz u odnosu na zaposlene osobe muškog spola. Iz tog razloga potrebno je preispitati opravdanost trenutnog pristupa pogotovo kada je u pitanju uticaj na trenutnu neravnopravnost spolova u ovoj oblasti.

Prava iz oblasti zaštite majke i materinstva na području Unsko-sanskog kantona regulirana su Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom („Službeni glasnik USK, broj: 05/00, 07/01 i 11/14).

Zakonom su taksativno nabrojana prava koja ostvaruju porodice sa djecom, i to kako slijedi:

- Dodatak za djecu;
- Naknada plaće ženi - majci u radnom odnosu, za vrijeme dok odsustvuje sa posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta;
- Novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja djeteta žene - majke koja nije u radnom odnosu;
- Jednokratna novčana pomoć za opremu za novorođeno dijete;
- Pomoć u prehrani djeteta do 6 mjeseci, i dodatna ishrana majke - dojilje;
- Poseban psihosocijalni tretman bračnih drugova koji žele djecu, i trudnica;
- Smještaj djece, uz osiguranu ishranu, u ustanovama predškolskog odgoja;
- Osiguranje jednog obroka u vrijeme nastave u školama osnovnog obrazovanja;
- Školarine za učenike i stipendije i za studente.

Naknada umjesto plaće ženi-majci koja je u radnom odnosu za vrijeme dok odsustvuje s posla radi trudnoće, porođaja i njege djeteta, u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom (Službeni glasnik USK broj: 5/00, 7/01), utvrđuje se u iznosu od 50% njene prosječne plaće ostvarene u periodu od šest mjeseci prije porođaja, valorizirane po osnovu rasta plaća na području Kantona u tom periodu.Iznos naknade utvrđuje se u postupku za svaku ženu majku posebno s tim da taj iznos ne može biti manji od 50% prosječne mjesečne plaće ostvarene na području Kantona u prethodnoj godini objavljene od nadležnog organa. Ukoliko žena-majka u periodu od 6 mjeseci prije porođaja nije primala plaću iz razloga zbog kojih nije kriva (nelikvidnost firme i sl.), naknada umjesto plaće ženi-majci utvrđuje se u iznosu iz prethodnog objašnjenja.

Novčana pomoć za porodilju koja nije u radnom odnosu ostvaruje se u vidu jednokratne novčane pomoći u iznosu od 100 KM. Za ostvarivanje ovih prava, stranka podnosi zahtjev u roku od 60 dana od dana poroda.

Zakon o izmjenama i dopunama zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom FBiH, predviđa jednokratnu pomoć za opremu novorođenog djeteta koja se ostvaruje se u iznosu do 35% utvrđene osnovice i u skladu sa raspoloživim i obezbjeđenim sredstvima, o čemu odluku donosi nadležno ministarstvo. Navedeno pravo se ostvaruje ako su ispunjeni uvjeti za ostvarivanje dodatka na djecu, a može se ostvariti najkasnije 3 mjeseca po rođenju djeteta. **Međutim, ove vrste jednokratne pomoći za opremu novorođenog djeteta, te pomoći u prehrani djeteta do šest mjeseci starosti i dodatnu ishranu za majke dojilje, se ne isplaćuju na području Unsko-sanskog kantona**.

Vlada USK-a je svojom Odlukom broj:03-017-1804/05 od 29.06.2005.godine regulisala mogućnost priznavanja prava na zdravstvenu zaštitu putem Centra za socijalni rad za sljedeće kategorije, ako to pravo ne mogu ostvariti po nekom drugom osnovu:

a) trudnice i porodilje sa djetetom uzrasta do godinu dana(ako se brine o djetetu)
b) djeca do polaska u školi
c) osoba sa invaliditetom, kao i djeca nesposobna za samostalan život i rad od prije navršene 15 godine života za sve vrijeme dok takva nesposobnost traje
d) osobe kod kojih postoji sumnja na zarazne bolesti u periodu dijagnostike i liječenja

ako im prihod po članu domaćinstva ne prelazi iznos od 20 % prosječne plaće ostvarene u FBiH u prethodnoj godini.

Istom odlukom utvrđeno je da pravo na zdravstveno osiguranje imaju i osobe oboljele od cerebralne paralize, leukemije, malignih oboljenja, inzulno-ovisnog dijabetesa, TBC i celijakije, bez obzira na imovinski cenzus.

U skladu sa zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o zdravstvenom osiguranju(«Sl.novine F BiH»,broj:70/08), Kantonalno ministarstvo zdravstva i socijalne politike uputilo je Obavijest, broj:09-35-11829-1/09 od 08.12.2009.godine u kojoj je navedeno da će se pravo na zdravstveno osiguranje priznati osobama iznad 65 godina života i djeci do polaska u školu bez obzira na imovinski cenzus, ukoliko to pravo ne mogu ostvariti po drugom osnovu.

U skladu sa Obaviještenjem Kantonalnog ministarstva zdravstva i socijalne politike, broj:09-37-1103-2/2011 od 11.02.2011.godine a koje se odnosi na primjenu Odluke o utvrđivanju osnovnog paketa zdravstvenog prava("Sl.novine F BiH",broj:21/09), utvrđeno je da se zdravstvena zaštita obezbjeđuje ženi u toku trudnoće i poroda do šest mjeseci nakon poroda.[6]

Pravilnikom o načinu obračuna, isplate i postupku ostvarivanja prava na naknadu umjesto plaće ženi – majci, odnosno drugom licu u radnom odnosu za vrijeme odsustvovanja sa posla radi trudnoće, porođaja ili njege djeteta iz 2016. godine definisano je da su korisnici prava na naknadu za vrijeme odsustvovanja sa posla zbog trudnoće, porođaja ili njege:

[6]https://opcinabuzim.ba/ju-cenatar-za-socijalni-rad/, web stranica JU „Centar za socijalni rad" Bužim

a) žena - majka, za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva, odnosno otac djeteta nakon 42 dana poslije porođaja, ako se roditelji tako sporazumiju,
b) otac djeteta za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva zbog smrti majke, ako majka napusti dijete ili ako iz drugih opravdanih razloga ne može koristiti porodiljsko odsustvo,
c) žena - majka, odnosno otac djeteta, ako žena za to vrijeme radi sa punim radnim vremenom, nakon isteka porodiljskog odsustva do navršene jedne godine života djeteta, ako koristi pravo da radi polovinu punog radnog vremena, a za blizance, treće i svako sljedeće dijete, ako koristi pravo da radi polovinu punog radnog vremena do navršene dvije godine života djeteta,
d) jedan od roditelja, ako koristi pravo da nakon isteka godine dana života djeteta radi polovinu radnog vremena do tri godine života djeteta, jer je prema nalazu nadležne zdravstvene ustanove djetetu potrebna pojačana briga i njega,
e) žena - majka, ako rodi mrtvo dijete ili ako dijete umre prije isteka porodiljskog odsustva, ako koristi pravo da produži porodiljsko odsustvo za onoliko vremena koliko je, prema nalazu ovlaštenog ljekara, potrebno da se oporavi od porođaja i psihičkog stanja uzrokovanih gubitkom djeteta, a najmanje 45 dana od porođaja odnosno od smrti djeteta,
f) jedan od roditelja djeteta sa težim smetnjama u razvoju, ako na osnovu nalaza nadležne zdravstvene ustanove koristi pravo da radi polovinu punog radnog vremena kada su oba roditelja zaposlena ili se radi o samohranom roditelju, i pod uslovom da dijete nije smješteno u ustanovu socijalne zaštite**,**
g) usvojilac djeteta ili lice kome je na osnovu rješenja nadležnog organa dijete povjereno na čuvanje i odgoj.[7]

Pravilnikom je također definisano i da „Poslodavac može korisniku prava koji je kod njega u radnom odnosu isplatiti i razliku do pune plaće, odnosno razliku između procenta utvrđenog rješenjem i iznosa do 100% njegove plaće ostvarene u periodu prije porođaja“, kao i da na iznos naknade plaće korisnicima prava poslodavac uplaćuje i doprinose za PIO, zdravstveno osiguranje, osiguranje od nezaposlenosti i druge propisane doprinose.

UNSKO SANSKI KANTON	2019			2020		
	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno
Civilne žrtve rata	303	176	479	297	172	469
Izuzetna novčana pomoć	41	35	76	15	8	23
Jednokratna novčana pomoć	673	658	1331	189	193	382
Naknada za smještaj u drugu porodicu	9	12	21	6	8	14
Novčana naknada za vrijeme trudnoće i porođaja žene/majke koja je u radnom odnosu	4	668	672	4	628	632
Novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene/majke koja nije u radnom odnosu	-	434	434	-	548	548

[7]Pravilniko načinu obračuna, isplate i postupku ostvarivanja prava na naknadu umjesto plaće ženi – majci, odnosno drugom licu u radnom odnosu za vrijeme odsustvovanja sa posla radi trudnoće, porođaja ili njege djeteta, Broj:09-35-2745-5/16, 18.04.2016.godine

Novčane naknade za pomoć i njegu od strane druge osobe	72	80	152	71	80	151
Osposobljavanje za život i rad	24	14	38	24	14	38
Porodična invalidnina	162	834	996	155	811	966
Pravo na dječiji dodatak	-	-	-	424	674	1098
Pravo na naknadu za treće i svako naredno živorođeno dijete	-	-	-	25	228	253
Pravo na smještaj u hraniteljsku porodicu	-	3	3	5	4	9
Smještaj u ustanovu socijalne zaštite	131	120	251	133	118	251
Stalna novčana pomoć	118	169	287	115	167	282

Izvor: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Broj rješenja u oblasti socijalne zaštite razvrstani po spolu u toku 2019. i 2020. godine

U odnosu na 2019. godinu, u 2020. godini su u USK isplaćene naknade: pravo na dječiji dodatak i pravo na naknadu za treće i svako naredno živorođeno dijete.

Prema dostupnim podacima o broju izdatih rješenja i isplaćenim novčananim naknadama za vrijeme trudnoće i porođaja žene/majke koja je u radnom odnosu, u 2020. godini su izdata 632 rješenja (40 manje nego u 2019. godini) od čega su 4 rješenja izdata osobama muškog spola, dok je po istom osnovu isplaćeno 605 naknada (33 manje nego u 2019. godini), od čega također 4 za osobe muškog spola.

U 2020. godini je izdato 548 rješenja o novčanoj pomoći za vrijeme trudnoće i porođaja žene/majke koja nije u radnom odnosu i to sva osobama ženskog spola, a isplaćeno je 533 naknada po istom osnovu.

Izdato je i 253 rješenja za naknadu za treće i svako naredno živorođeno dijete u 2020. godini od čega 25 osobama muškog spola, dok su isplaćene 252 naknade (24 osobama muškog spola).

Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH je ranije konstatovala (Specijalni izvještaj o stanju zaštite majke i materinstva na području Federacije BiH, 2014.), da prava koja su utvrđena u *Zakonu o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodica sa djecom, nisu u potpunosti usklađena sa standardima ljudskih prava, posebno u pogledu visine naknade za vrijeme trajanja porodiljskog/roditeljskog odsustva za zaposlene porodilje, s obzirom na to da iznos naknade nije usaglašen sa standardom od 2/3 ostvarene plaće.Također, ombudsmani ističu posebnu zabrinutost u pogledu ostvarivanja prava nezaposlenih majki u USK na životni standard, dovoljan za majku i njenu porodicu, s obzirom na to da se jednokratna naknada nakon poroda, u iznosu od 100,00 KM, ne može smatrati adekvatnom. Ombudsmani zbog toga zaključuju da USK krši ljudska prava nezaposlenih majki u pogledu prava na posebnu zaštitu majkama za razumno vrijeme, prije i poslije rođenja djece. Ombudsmani konstatiraju da je pravo na porodiljsku / roditeljsku naknadu utvrđeno samo za ženu - majku u radnom odnosu, bez mogućnosti da otac djeteta u radnom odnosu koristi ovo pravo, te pozivaju USK da uvede model prenosivog prava na roditeljsko odsustvo od strane oba roditelja djeteta, nakon 14 sedmica od rođenja djeteta, do punih*

12 mjeseci. [8]

UNSKO SANSKI KANTON	2019			2020		
	Muški	Ženski	Ukupno	Muški	Ženski	Ukupno
Civilne žrtve rata	301	174	475	294	172	466
Izuzetna novčana pomoć	39	34	73	14	8	22
Jednokratna novčana pomoć	484	464	948	158	166	324
Naknada za smještaj u drugu porodicu	9	12	21	6	8	14
Novčana naknada za vrijeme trudnoće i porođaja žene/majke koja je u radnom odnosu	4	634	638	4	601	605
Novčana pomoć za vrijeme trudnoće i porođaja žene/majke koja nije u radnom odnosu	-	432	432		533	533
Novčane naknade za pomoć i njegu od strane druge osobe	72	80	152	69	80	149
Osposobljavanje za život i rad	23	14	37	24	14	38
Porodična invalidnina	161	823	984	153	801	954
Pravo na dječiji dodatak	-	-	-	419	672	1091
Pravo na naknadu za treće i svako naredno živorođeno dijete	-	-	-	24	228	252
Pravo na smještaj u hraniteljsku porodicu	-	3	3	5	4	9
Smještaj u ustanovu socijalne zaštite	122	111	233	119	110	229
Stalna novčana pomoć	108	162	270	106	158	264

Izvor: Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Broj lica na isplatama socijalne pomoći razvrstani po spolu u toku 2020. godine

Obzirom da je Specijalni izvještaj o stanju zaštite majke i materinstva na području Federacije BiH publikovan 2014. godine, evidentno je da su u međuvremenu neka od navedenih prava usklađena.

Obrazovanje

Obrazovanje je jedan od najvažnijih uslova za postizanje ravnopravnosti spolova, a posebno u vremenu kada postoji potreba za kontinuiranim obrazovanjem i stručnim usavršavanjem nezavisno od dobi. U BiH i dalje postoje rodne razlike u obrazovanju u smislu odabira područja studiranja, kao i razlika u stopama završavanja srednjih škola, upisnosti i završavanja fakulteta.

Podaci za učešće djevojčica i dječaka na području USK u predškolskom obrazovanju trenutno nisu dostupni, ali dostupni podaci za BiH govore da je samo oko 17% djece obuhvaćeno predškolskim odgojem, da samo 50% djece pohađa obavezni predškolski program pred polazak

[8]Specijalni izvještaj o stanju zaštite majke i materinstva na području Federacije BiH, 2014., Institucija Ombudsmana za ljudska prava BiH

u osnovnu školu. Prema podacima iz popisa 2013. godine samo 10% djece uzrasta od 3 do 6 godina je pohađalo predškolsku ustanovu. Prema tim podacima BiH je na zadnjem mjestu u Evropi. Prema dostupnim podacima za školsku 2020/2021. godinu, predškolske ustanove u USK je pohađalo 304 djece uzrasta od 5 do 6 godina, od kojih 40,13% djevojčica. Pored činjenice da je predškolski odgoj jedan od temelja za uspjeh u nastavku obrazovanja i temelj razvoja svake osobe uključivanje djece u vrtiće je jedan od preduslova za uključivanje roditelja na tržište rada. To se posebno odnosi na majke djece kojima se, u skladu sa trenutnim društvenim okolnostima, povjerava briga o djeci. Zaposleni u predškolskim ustanovama u Unsko-sanskog kantona su uglavnom osobe ženskog spola koje čine preko 91% svih zaposlenih.

Iako ne postoje podaci za USK, u BiH Romkinje imaju značajno lošije obrazovne rezultate u odnosu na dječake romske nacionalnosti jer skoro 80% Romkinja ne završi čak ni osnovnu školu dok većina dječaka završi školu. Kontinuirano se pokušava naći rješenje problema obrazovanja Roma i aktivnije uključenosti u društvo kako na državnom i federalnom, tako i na kantonalnom, ali i općinskim nivoima, što je vidljivo i kroz niz projekata i akcionih planova (Okvirni akcioni plan o obrazovnim potrebama Roma/Romkinja u Bosni i Hercegovini za period od 2018. do 2022. godine, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini –RAP- Institucija ombudsmen za ljudska prava).

Na području Unsko-sanskog kantona, u periodu od školske 2016/2017. godine do školske 2018/2019. godine je bilo 16 predškolskih ustanova, a prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u 2019/2020. godini se taj broj povećao na 18, dok je u školskoj 2020/2021. godini smanjen na 17 predškolskih ustanova, od čega je 9 javnih i 8 privatnih predškolskih ustanova.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Predškolsko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2020.

U posmatranom periodu se broj upisane djece kretao od 1351 (školska 2016/2017. godine) do 1453 (školske 2019/2020. godine) djece. U školskoj 2020/2021. godini upisano je 1313 polaznika, od kojih je 46,76% djevojčica i 53,24% dječaka.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Osnovno obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2021.

U 141 osnovne škole u USK u školskoj 2021/2022. godini, je upisano 17049učenika od čega 51% dječaka i 49% djevojčica. Ova spolna distribucija odgovara učešću dječaka i djevojčica u ukupnoj strukturi stanovništva USK.Općenito gledano u BiH postoji rodni paritet u osnovnom obrazovanju što potvrđuju i ovi podaci.

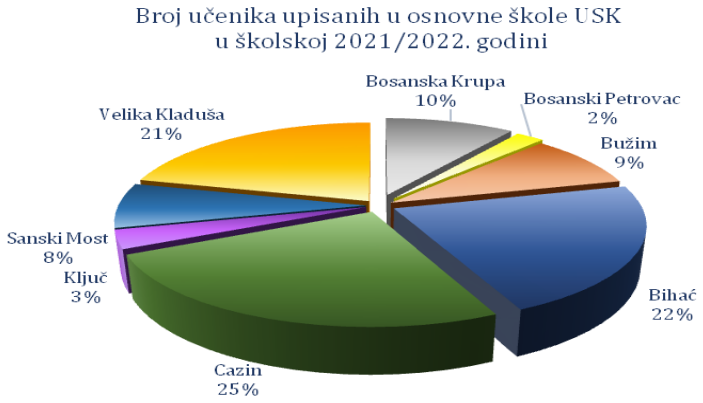

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Osnovno obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2021.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Osnovno obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2021.

U 2020/2021. godini, osnovne škole u USK je završilo 2021 učenika, od čega je 49% učenica i 51% učenika.Kada su u pitanju ponavljači u osnovnim školama, na osnovu dostupnih podataka, u školskoj 2019/2020.godini razred je ponovilo13 učenika od čega je 7 učenica.

Broj dječaka i djevojčica koji upisuju srednje obrazovanje približno je jednak (3647 učenica i 3481 učenika, podaci za školsku 2021/2022. godinu).

Izraženije razlike zastupljenosti djevojčica i dječaka postoje unutar određenih kategorija srednjeg obrazovanja. Djevojčice dominiraju u strukturi učenika u gimnazijama dok dječaci dominiraju u strukturi učenika u usmjerenim zanimanjima, a posebno u strukovnim školama. Ovakve razlike u profiliranju zanimanja između žena i muškaraca direktno utiču i na stanje na tržištu rada i daljem školovanju.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednje obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2021.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednje obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2021.

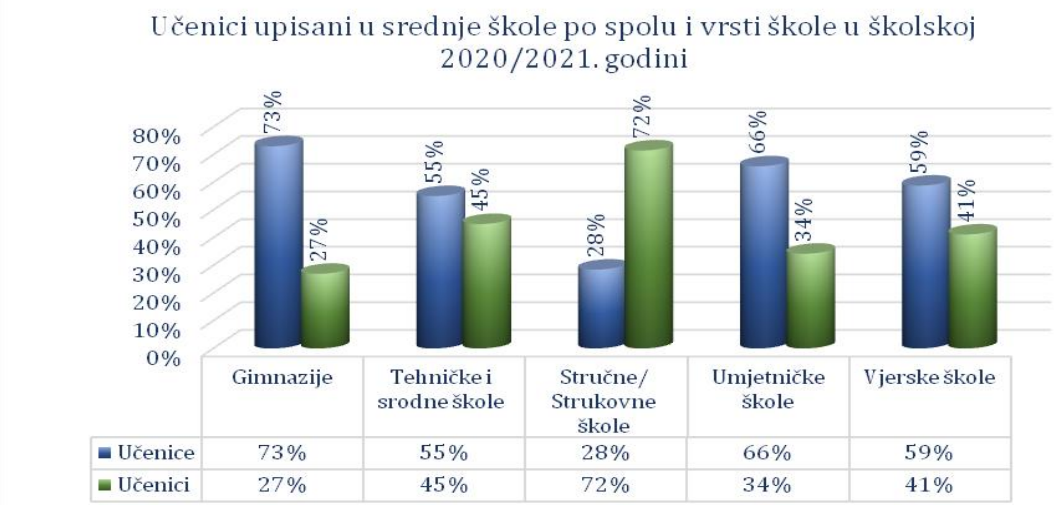

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednje obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, 2021.

Kada su u pitanju ponavljači, u školskoj 2019/2020. godini 14 učenika je upućeno na ponavljanje razreda, 4 učenice (29%) i 10 učenika (71%). Najveći broj učenika ponavljača je bio u srednjim stručnim školama (57%) i svi su učenici muškog spola. Na osnovu podataka Federalnog zavoda za statistiku, u periodu od 1.9.2019. do 31.8.2020. godine, srednju školu je napustilo 200 učenika, od čega je 47% učenica i 53% učenika. 160 učenika je promijenilo školu, od čega je 45% učenica.

U srednjim školama u Unsko-sanskom kantonu, u školskoj 2021/2022. godini je zaposleno 835 nastavnika, od čega je 54% osoba ženskog spola.

	Gimnazije	Tehničke i srodne škole	Stručne/ Strukovne škole	Umjetničke škole	Vjerske škole
Učenice	67%	53%	29%	45%	56%
Učenici	33%	47%	71%	55%	44%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednje obrazovanje u F BiH, 2021.

Kada se pogledaju podaci o visokom obrazovanju može se primjetiti da je u posmatranih 5 školskih godina veći broj studentica upisanih na visokoškolskim ustanovama što nije u skladu sa procentom zaposlenih žena u 2020. godini (43%).

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Visoko obrazovanje u FBiH, 2020.

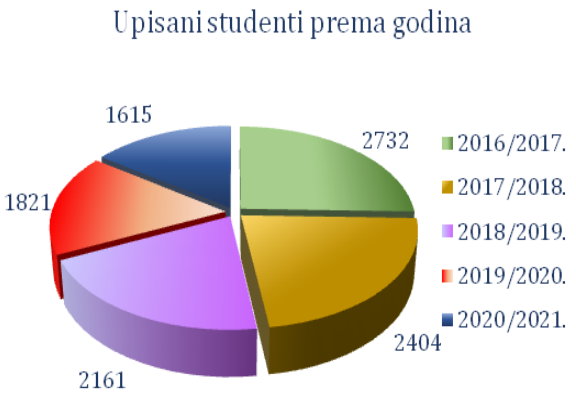

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Visoko obrazovanje u F BiH, 2020.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Visoko obrazovanje u FBiH, 2020.

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici

Nasilje nad ženama i nasilje u porodici, kao jedan od najvećih izazova bosanskohercegovačkog društva, problem je koji je odnedavno izašao iz privatne u javnu sferu. Ipak nasilje nad ženama i nasilje u porodici je i dalje jedan od najtežih oblika kršenja prava žena. Prema Istraživanje o dobrobiti i sigurnosti žena – rezultati za Bosnu i Hercegovinu pokazuje da je nasilje nad ženama rasprostranjeno u svim svojim oblicima, fizičko, psihičko, ekonomsko i socijalno. Jedna od deset žena, u dobi od 18 do 74 godine, koje su nekada imale partnera, rekle su da su doživjele fizičko i/ili seksualno nasilje od strane partnera sa kojim su bile u intimnoj vezi, u periodu od svoje 15. godine ili kasnije. Isto istraživanje potvrđuje da bez obzira na to, 84% žena ne prijavljuje nasilje policiji zbog nepovjerenja u institucije.

U period od 2018 – 2020. godine izrečeno je 13 zaštitnih mjera na osnovu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici FBiH.

U Federaciji BiH, potrebna zaštita žrtava nasilja u porodici definisana je kroz Krivični zakon FBiH, Porodični zakon FBiH i Zakon o zaštiti od nasilja u porodici.Krivični zakon FBiH propisuje nasilje u porodici kao krivično djelo i pri tome ga definiše kao nasilničko, drsko ili bezobzirno ponašanje kojim se ugrožava mir, tjelesna cjelovitost ili psihičko zdravlje člana porodice.

Na osnovu obaveze iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službene novine Federacije BiH“, broj 20/13) Vlade Federacije Bosne i Hercegovina je donijela Strategiji za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici (2013-2017) („Službene novine Federacije BiH“, broj 22/13) i Akcioni plan za provedbu Strategije za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici za period 2018-2020. godine („Službene novine Federacije BiH“, broj 102/18).

Prepoznajući važnost djelovanja u spriječavanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Vlada Unsko-sanskog kantona je u 2017. godiniusvojila Akcioni plan za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici za 2017.-2019. godinu na područjuUnsko-sanskog kantona, a u skladu sa Strategijom za prevenciju i borbu protiv nasilja u porodici Federacije Bosne i Hercegovine.

U skladu sa strateškim dokumentima koji su prethodili izradi Akcionog plana, definisano je pet operativnih ciljeva plana:

- usklađivanje normativno-pravnog okvira u oblasti nasilja u porodici sa domaćim i međunarodnim standardima iz ove oblasti

- unaprijediti znanja i vještine osoba koje se profesionalno bave pitanjima nasilja u porodici
- unaprijediti metodologiju za prikupljanje podataka o slučajevima nasilja u porodici
- povećanje društvene svijesti o nasilju u porodici i oblicima nenasilničkog ponašanja
- razvijen multidisciplinarni pristup u lokalnim zajednicama u pružanju odgovarajućih vidova zaštite i tretmana žrtava nasilja u porodici i rada sa osobama koje su počinile nasilje u porodici.

Kako bi se spriječili problemi u radu sa žrtvama nasilja, odnosno počiniteljima nasilja, kao i problemi između nadležnih institucija koji su se u ranijoj praksi pojavljivali, u Federaciji BiH su urađeni Protokoli intervencija u slučajevima nasilja u porodici. Danas većina kantona ima urađene i potpisane Protokole.

Jedan od ciljeva Protokola je uspostavljanje multidisciplinarnih timova u zajednicama koji će usmjereno i sveobuhvatno djelovati na unapređenju zaštite i pomoći žrtvama nasilja u porodici, te hitnom i efikasnom rješavanju problema nasilja. Protokoli su jasno definirali šta je čija nadležnost i u kojem trenutku djeluje određena institucija i/ili organizacija.

Protokol postupanja nadležnih institucija u slučajevima nasilja u porodici za gradove i općine Unsko-sanskog kantona su potpisali:

- Vlada Unsko-sanskog kantona
- Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova,
- Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta
- Ministarstvo uprave i pravosuđa,
- Općine i gradovi Unsko-sanskog kantona

Na inicijativu Udruženja "Žene sa Une" Bihać , 2005. godine je osnovana Sigurna kuća za žene i djecu žrtve nasilja u porodici za teritoriji Unsko-sanskog kantonakoja pruža smještaj ženama i djeci žrtvama traume i nasilja tokom procesa njihovog oporavka. Korisnicima Sigurn kuće su omogućeni:

- odgovarajuća stručna pomoć,
- individualni i grupni terapijski rad,
- savjetovanje,
- porodična terapija,
- okupaciona terapija,
- ekonomsko osnaživanje kroz pohađanje kurseva za zapošljavanje samozapošljavanje.

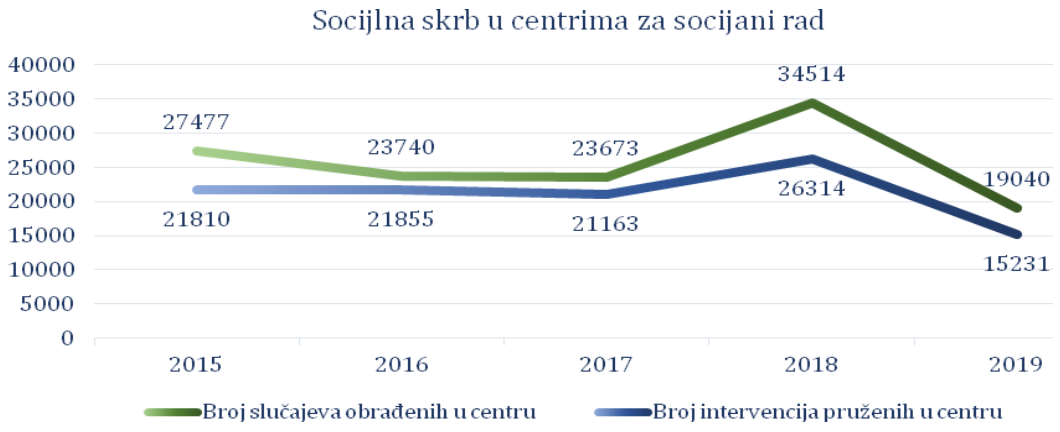

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

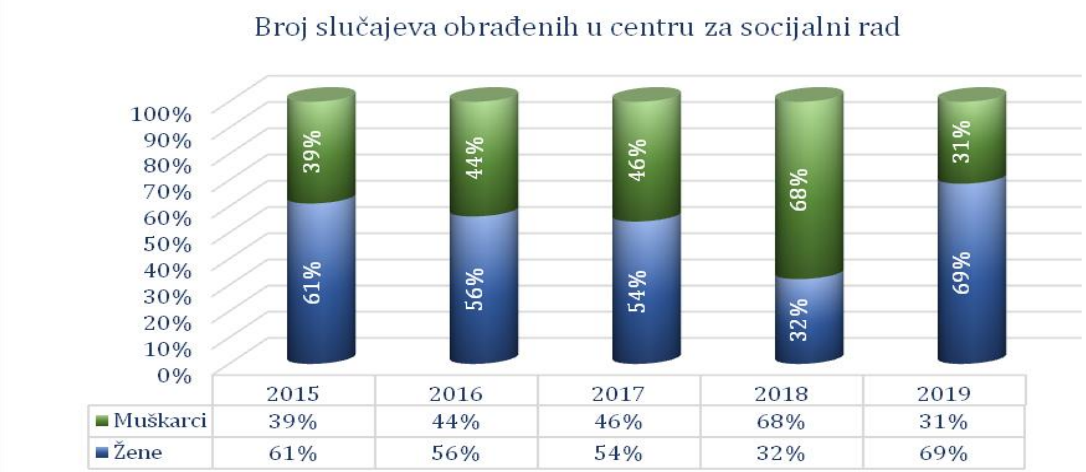

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

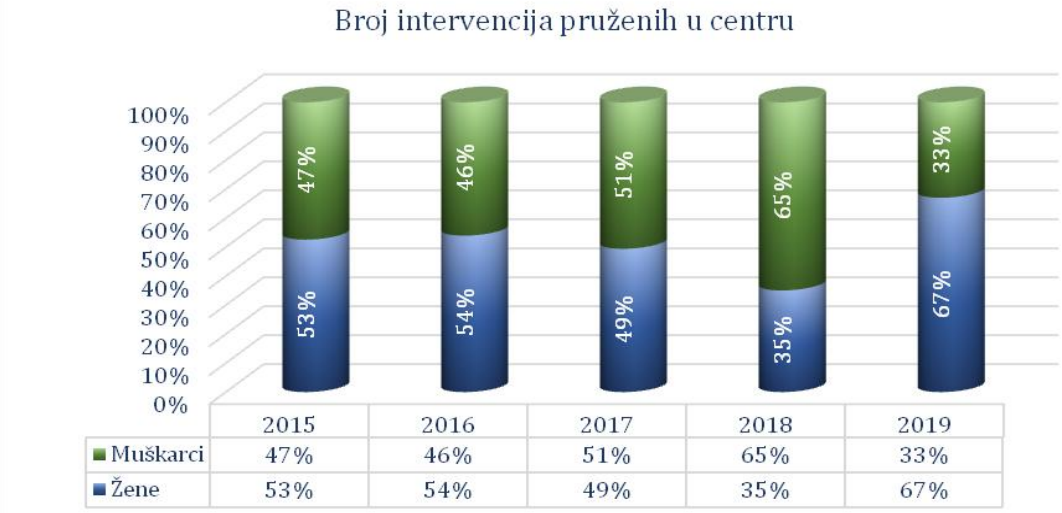

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

U skladu sa Pravilnikom F MUP-a policijski službenici USK-a vrše unos podataka krivičnog dijela nasilja u porodici u Gender bazu kako bi svi podaci bili dostupni nadležnim sudovima i tužilaštvu, kao i nadležnim JU Centrima za socijalni rad.

Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova Unsko-sanskog kantona je i u proteklom periodu ostvarilo zadovoljavajući nivo saradnje, kako sa centrima za socijalni rad, tako i sa pravosudnim organima, obrazovnim ustanovama, međunarodnim i drugim organizacijama i drugim institucijama kao i sa „Sigurnom kućom“ u Bihaću.

Posebno je značajan rad tzv. RPZ (Rad policije u zajednici) policajaca, koji su određeni za „rad policije u zajednici“, u koji je uključen i određeni broj žena policijskih službenica, kojima žene, kao najčešće žrtve nasilja „lakše“ povjeravaju probleme nasilja (na nivou Uprave policije MUP-a USK-a ukupno je zaduženo 19 policijskih službenika, od toga 5policijskih službenica).

Također, značajan preventivni rad se ostvaruje kroz rad policijskih službenika Sektora kriminalističke policije Odsjeka za maloljetničku delikvenciju, seksualne delikte i nasilje u

porodici, koji kroz praćenje stanja "Nasilje u porodici" usmjeravaju prate rad policijskih službenika koji se bave ovom problematikom, te u ovoj oblasti ostvarena je saradnja sa vladinim i nevladinim sektorom, a policijski službenici se i dalje educiraju za rad u ovoj oblasti. Žrtve se sve više i češće odlučuju da prijave nasilje, ali su i dalje kod jednog dijela prisutne razne zablude, strah itd., što se može otkloniti proaktivnim djelovanjem policije.

Policijski službenici kroz razna edukativna predavanja, samostalno ili sa drugima, na seminarima, okruglim stolovima, kroz istupe u medijima i raznim saopćenjima za javnost na nivou općina, nastoje ojačati svijest žrtava da prijave nasilje, jer se iz straha od nasilnika, osude sredine, ekonomske ovisnosti, zabluda, ovo nasilje ne prijavljuje, čime se ono ponavlja i u nekim slučajevima postaje intezivnije.

Iz tog razloga „nasilje u porodici" također spada u sivu brojku kriminaliteta jer se mnoga djela nasilja prikrivaju, prešućuju i mogu se otkriti samo proaktivnim radom policije u zajednici.
Saznanja ukazuju da je ipak svjesnost žrtava u porastu i da se sve češće odlučuju prijaviti nasilje.[9]

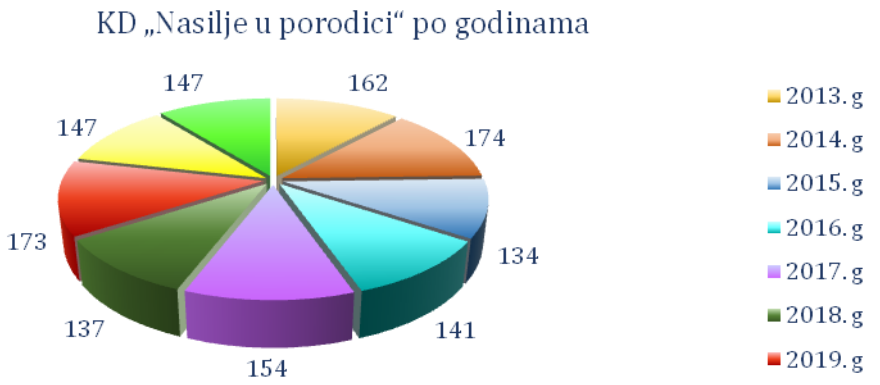

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije USK

Organizacione jedinice Uprave policije su u 2021. godini evidentirale ukupno 147 krivičnih djela nasilja u porodici, što je identično u odnosu na uporedni period 2020. godine i 19 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici što pokazuje povećan broj prekršaja za 11 ili 100%. Kada se zbroje krivična djela i prekršaji po Zakonu o zaštiti nasilja u porodici (166) bilježimo porast ovih događaja za 11 ili 7 % u odnosu na 2020. godinu.[10]

[9]Informacija o stanju nasilja u porodici na području Unsko-sanskog kantonau 2021. godini, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, februar 2022.

[10]Informacija o stanju nasilja u porodici na području Unsko-sanskog kantonau 2021. godini, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije, februar 2022.

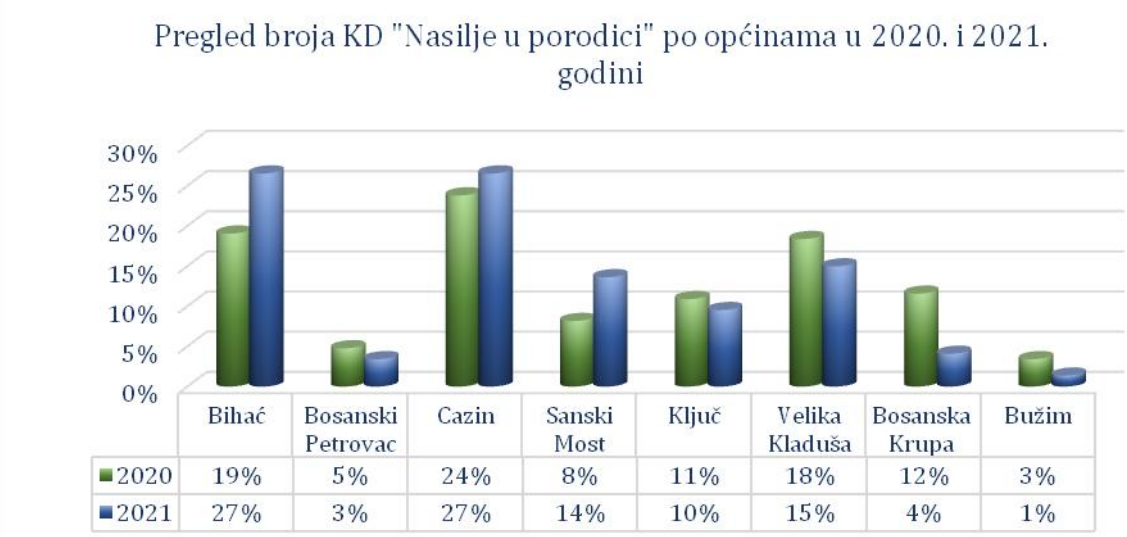

	Bihać	Bosanski Petrovac	Cazin	Sanski Most	Ključ	Velika Kladuša	Bosanska Krupa	Bužim
2020	19%	5%	24%	8%	11%	18%	12%	3%
2021	27%	3%	27%	14%	10%	15%	4%	1%

Izvor: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije USK

Zaova krivična djela prijavljena su 152 lica, više za 13 ili 0,66% u odnosu na period 2020. godine, među kojima su 43 povratnika, 2 maloljetnika i 107 ostalih počinioca.

Izvršioci ovog KD su u 143 slučaja muškarci, 7 slučajeva žene i u 2 slučaja maloljetnici. Ukupno oštećenih lica je 178 od toga 133 žene, 22 muškarca i 23 maloljetnika.

Na osnovu krivičnih djela Nasilje u prodici, koje su u nadležnosti policije, organizacione jedinice (policijske stanice) su nadležnim sudovima predložile 242 zaštitne mjere, na osnovu tih prijedloga sud je izrekao 159 zaštitnih mjera.
Pored navedenog, nasilje u porodici, kako je već navedeno, u ovoj informaciji analizirana su i krivična djela KZ F BiH iz grupe KD-a protiv života i tijela, grupa KD-a protiv spolne slobode i morala i grupa KD-a protiv braka, porodice i mladeži.

U 2021. godini evidentirano je ukupno 255 KD (identično u odnosu na 2021. godinu) krivičnih djela iz navedenih grupa i to iz grupe krivičnih djela protiv života i tijela evidentirana su 82 krivična djela više za 3 ili 3,7 %, KD protiv spolne slobode i morala evidentirana su 15 KD-a identičan broj u odnosu na 2020. godinu, KD protiv braka, porodice i mladeži evidentirano je 158 KD-o manje za 3 ili 1,8% krivičnih djela.

Od 82 KD-a iz grupe KD protiv života i tijela 2 krivična djela su vezana za nasilje u porodici i to "Ubistvo" (1) i Laka tjelesna povreda" (1).

Od 15 KD-a iz grupe KD protiv spolne slobode i morala četiri krivična djela su vezana za nasilje u porodici i to: „Zapuštanje ili zlostavljanje djeteta ili maloljetnika" (1), „Bludne radnje" (2) i „Spolni odnošaj sa djetetom" (1).

Od 158 KD protiv braka porodice i mladeži koja su se desila u periodu 2021. godine 147 KD se odnosi na KD-o „Nasilje u porodici".

U toku 2021. godine evidentirano je 19 prekršaja iz Zakona o zaštiti od nasilja u porodici što je za 11 prekršaja (ili 100 %) u više u odnosu na 2020. godinu, za koje su izrečene zaštitne mjere.

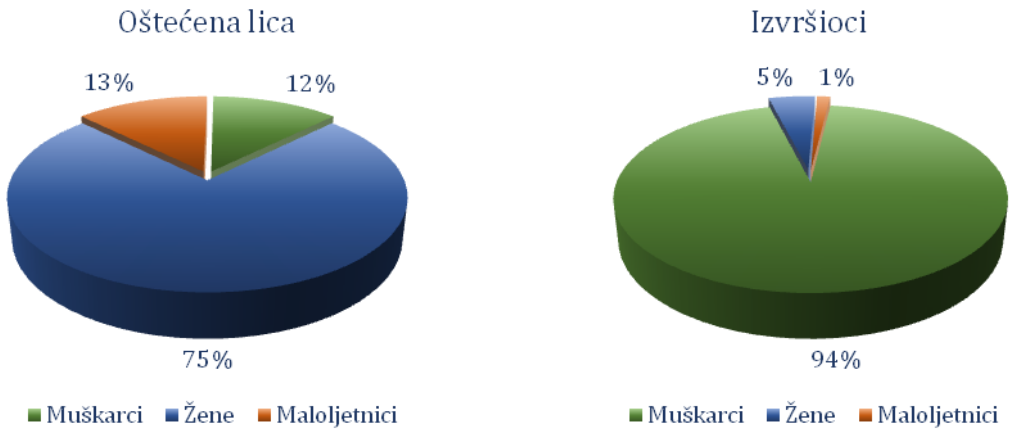

Izvor: Informacija o stanju nasilja u porodici na području Unsko-sanskog kantona u 2021. godini, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava policije USK

Iako se na području USK kontinuirano radi prije svega na prevenciji, a potom i na rješavanju slučajeva nasilja u porodici pa samim tim i nasilja nad ženama, institucije uključene u ovaj proces ukazuju na nedostatke i potrebu za unapređenjem procesa (kapciteti Sigurne kuće nisu dovoljni za zbrinjavanje svih kojima je ovaj vid pomoći potreban, uslovi za rad policijskih službenika i opremljenost objekata nije u potpunosti prilagođena rješavanju slučajeva u oblasti nasilja u porodici, broj prijavljenih slučajeva nasilja je još uvijek mnogo manji od stvarnog broja nasilja). Zbog toga je neophodno nastaviti na dosljednom provođenju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, i svih ostalih strategija, pravilnika i protokola koji se odnose na ovu oblast, nastaviti raditi na edukaciji svih sudionika u procesu rješavanja slučajeva nasilja u porodici i nasilja nad ženama, jačati saradnju institucija, razmjene podataka i usklađivanja protokola, ali prije svega raditi na usmjerenoj edukaciji građana u cilju prevencije ovog oblika nasilja.

Javni život

Stanje ravnopravnosti spolova u oblasti javnog života se prvenstveno sagledava kroz ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca na pozicijama donošenja odluka. Prema podacima Međuparlamentarne unije (IPU), kojim je utvrđen procenat političke participacije žena u državnim parlamentima, BiH se nalazi na 79 mjestu od ukupno 189 država za koje se prikupljaju podaci u ovoj bazi.

Bosna i Hercegovina je 1998. godine uvela kvotu za manje zastupljeni spol kao mjeru za osiguravanje jednakog učešća žena i muškaraca u zakonodavnim tijelima na svim nivoima vlasti. Ova kvota je definirana članom 4.19 Izbornog zakona koji se odnosi se na minimalnu zastupljenost oba spola na listama kandidata od 40% sa utvrđenim rasporedom na listi za manje zastupljeni spol. Ova kvota se dosljedno provodi međutim brojna istraživanja pokazuju da biračko tijelo svojim glasovima prednost daje osobama muškog spola.

Žene su manje zastupljeni spol na mjestima odlučivanja u politici, a posebno u zakonodavnim tijelima na svim nivoima vlasti. U kantonalnim skupštinama žene u prosjeku čine 31% svih zastupnika. U odnosu na rezultate Općih izbora održanih 2014. godine kada je prosječna zastupljenost iznosila 18% ovo predstavlja značajno povećanje od 13%.

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Izbori 2018.

Ovo povećanje u svim kantonalnim skupštinama je posljedica izmjena i dopuna Izbornog zakona BiH iz 2016. godine kojima je uticaj biračkog tijela na konačni redoslijed na listama značajno ograničen.

U Skupštini USK je u odnosu na 2014. godinu, na Općim izborima 2018. godine izabrano je 30% više osoba ženskog spola i ukupna zastupljenost žena je iznosi 37%. Na osnovu dostupnih podataka, trenutno je u sastavu skupštine 11 zastupnica (37%) i 19 zastupnika (63%)te se može se zaključiti da trenutni sastav ne odražava niminimalnu ravnopravnu zastupljenost oba spola u smislu Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH.

Izvor: Web stranica Centralne izborne Komisije BiH, Odluka o imenovanju radnih tijela Skupštine Unsko-sanskog kantona, 20.12.2018. godine

Ni Ustav ni Poslovnik Skupštine ne predviđaju da u sastavu rukovodstva ili radnih tijela Skupštine treba biti osigurana ravnopravna zastupljenost oba spola.

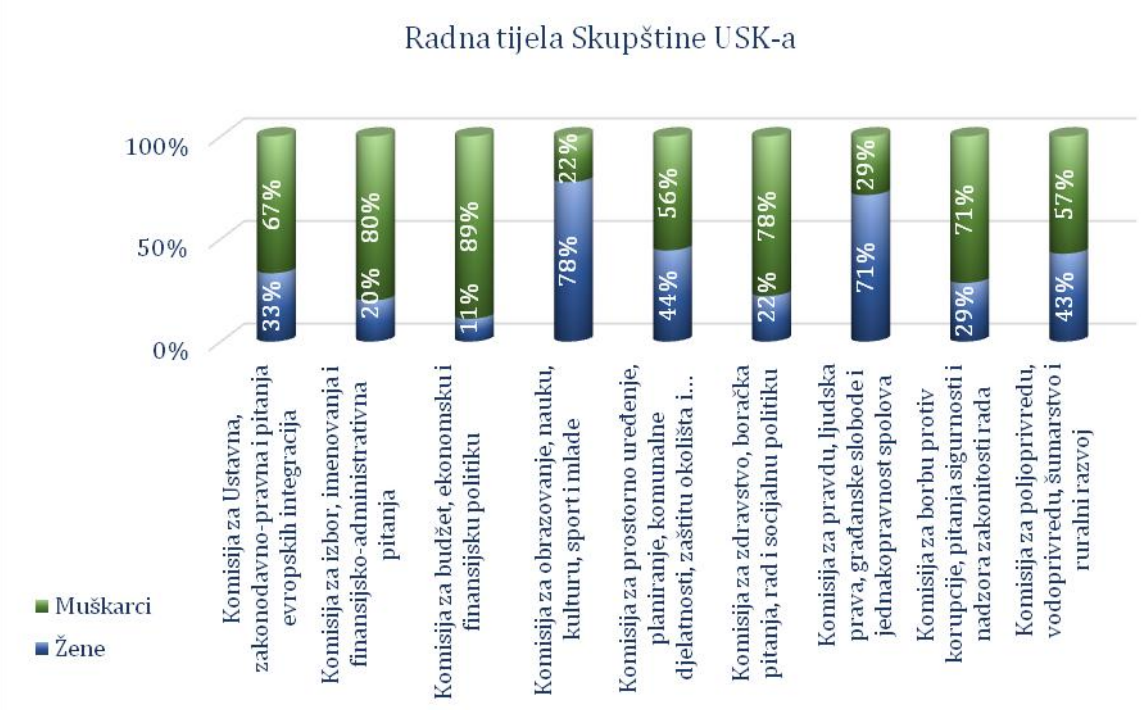

Izvor: Unsko-sanski kanton

Predsjedavajući Skupštine Unsko-sanskog kantona je osoba muškog spola. U sastavu radnih tijela skupštine prisutno je 39% osoba ženskog spola. Od ukupno 10Komisija, u tri Komisije(33,3%) predsjedajavaju žene, a u jednoj je zamjenik predsjedavajućeg žena.

U sastavu svih Komisija se nalaze i osobe muškog i osobe ženskog spola, ali je u 5 Komisija postotak zastupljenosti osoba ženskog spola manji od 40%, a u dvije Komisije je postotak osoba muškog roda manji od 40%.

Poslovnik Skupštine USKne sadrži odredbu o ravnopravnoj upotrebi pojmova poslanik/zastupnik u oba gramatička roda, web stranica Skupštine i akti koje skupština donosi su također pisani u jednom gramatičkom rodu.

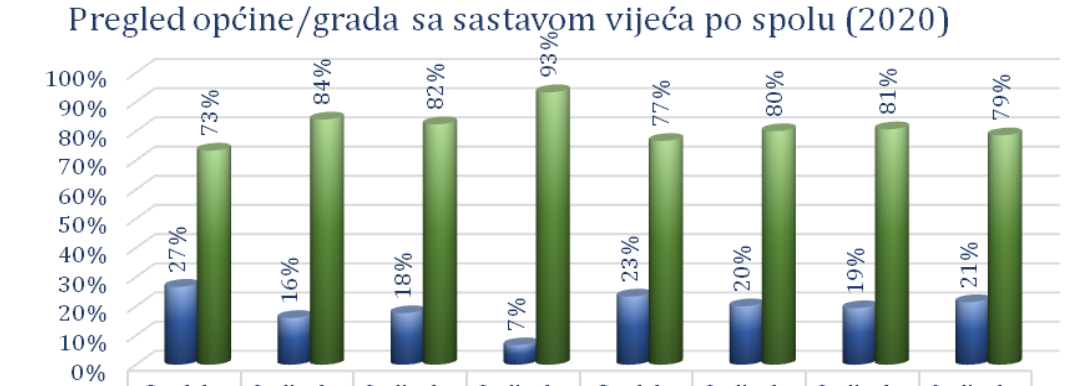

Izvor: Unsko-sanski kanton

Ni Ustav ni Poslovnik Skupštine ne predviđaju da se kod potvrđivanja Vlade treba osigurati ravnopravna zastupljenost oba spola. VladaUnsko-sanskog kantona koji u svom sastavu ima 2 žene i 7 muškaraca. Sa dvije ministrice, zastupljenost žena je 22% a muškaraca 78% čime nije osigurana ravnopravna zastupljenost osoba oba spola.

Podaci o sastavu Gradskih i Općinskih vijeća pokazuju mnogo manju zastupljenost osoba ženskog spola. Zadaci Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova su da:

a) razmatra predstavke i žalbe građana i građanskih udruženja, institucija i organizacija, a koje se odnose na povrede ljudskih prava i građanskih sloboda od strane institucija i organizacija u nadležnosti Kantona i o tome izvještava Skupštinu i podnosioca, osim u slučajevima o kojima traje sudski postupak;
b) radi na slučajevima predstavki i žalbi koje se odnose na prava i dužnosti koje obavlja Kanton i njegovi organi, o tome obavještava podnosioca i Skupštinu sa prijedlogom rješenja za podnesene slučajeve;
c) razmatra prijedloge građana, građanskih udruženja, institucija i organizacija o mjerama za unapređenje, zaštitu i promociju ljudskih prava i građanskih sloboda i o tome podnosi izvještaj podnosiocu i Skupštini sa prijedlogom akcija koje treba poduzeti;
d) daje Skupštini prijedloge akcija za otklanjanje utvrđenih uzroka kršenja prava i sloboda;
e) razmatra nacrte i prijedloge zakona i drugih akata Skupštine sa aspekta poštivanja osnovnih ljudskih prava i građanskih sloboda i o tome daje mišljenje nadležnim radnim tijelima Skupštine, a po potrebi i Skupštini;
f) sarađuje i daje mišljenje i prijedloge drugim radnim tijelima Skupštine sa aspekta zaštite prava i sloboda o pitanjima iz nadležnosti tih tijela;
g) radi na slučajevima predstavki vezanih za diskriminaciju po osnovu poslova zbog koje se pojedincima otežava ili negira priznanje uživanja ili ostvarivanja ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom,građanskom i svakom drugom području javnog života.

Zdravstvena zaštita

Vijeće ministara BiH je usvojilo Strategiju za odgovor na HIV i AIDS u BiH i Politiku seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u BiH kojima se provode promotivne i afirmativne aktivnosti koje, između ostalog, tretiraju i ravnopravnost spolova u smislu ravnopravnog pristupa pravima i zdravstvenim servisima.
Zakonom o zdravstvenoj zaštiti FBiH reguliraju se prava na zdravstvene usluge standardnog kvaliteta i jednakog sadržaja, dok u okviru obaveznog pokrića zdravstvenim osiguranjem žene imaju pravo na potpunu zdravstvenu zaštitu po pitanju trudnoće i materinstva, pravo na liječenje i medicinska sredstva, te pravo na vještačku oplodnju. Zakonom o zdravstvenoj zaštiti FBiH svim ženama (državljankama BiH) garantira se pravo na besplatan porod, postporođajnu zaštitu za majku u narednih šest mjeseci i besplatnu zdravstvenu zaštitu za djecu do 18 godina. U FBiH osnovnim paketom zdravstvenih prava predviđen je i paket osnovnih prava za neosigurane osobe koji se finansira sredstvima budžeta kantona ili općine prema mjestu zadnjeg prebivališta neosigurane osobe.

Zdravstvena zaštita na području Unsko-sanskog kantona pruža se u 8 domova zdravlja, Općoj bolnici Sanski Most, Kantonalnoj bolnici „Dr. Irfan Ljubljankić“ Bihać i Lječilištu Gata Bihać.
Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u 2020. godini je u Unsko-sanskom kantonu

zabilježeno 1556 poroda od čega je 1552 živorođene djece. Broj živorođene djece se u odnosu na 2016. godinu smanjio za 553 dijete, a u odnosu na 2019. godinu za 183 dijete.

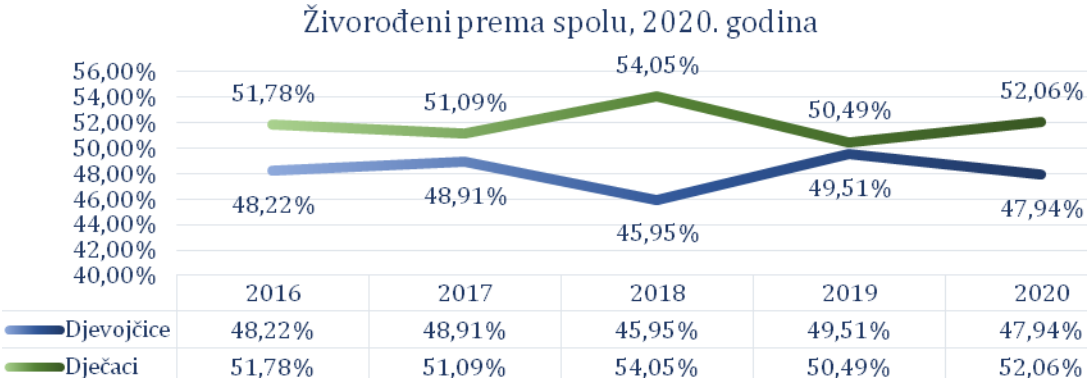

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

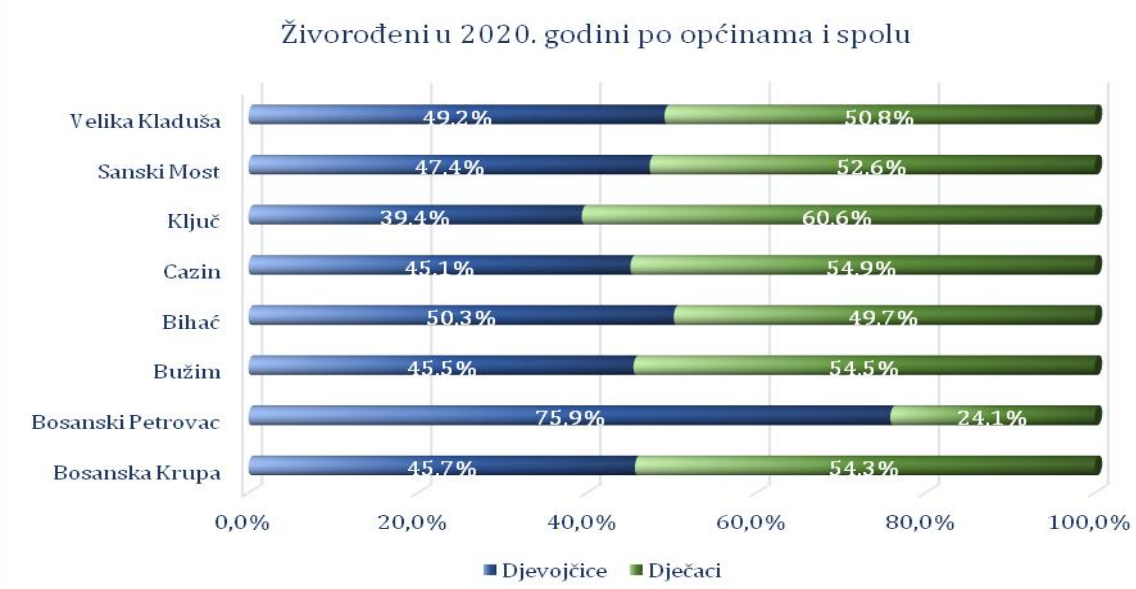

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Unsko-sanski kanton u brojkama, 2021.

Prema podacima iz Zdravstveno statističkog godišnjaka Federacije Bosne i Hercegovine za 2020. godinu, na području Unsko-sanskog kantona realizovano je 11334preventivnih ginekoloških pregleda, od čega je 7209 pregleda u cilju ranog otkrivanja raka grlića materice, i 4125 u cilju ranog otkrivanja raka dojke. U toku 2020. godine, ostvareno je 6416 posjeta savjetovalištu za trudnice, od toga 32% prvih posjeta, i 66 posjeta savjetovalištu za planiranje porodice.

U javnom sektoru u 2020. godini, na području USKukupno je propisano 482 kontraceptivnih sredstava u javnim zdravstvenim ustanovama od čega: oralnih kontraceptivnih sredstava 411 ili 85%, intrauterinih kontraceptivnih sredstava 59 ili 12%, te 12 ili 2% svih ostalih kontraceptivnih sredstva.

III. Struktura Gender akcionog plana Unsko-sanskog kantona

U skladu sa prethodnom analizom stanja ravnopravnosti u kantonu i pregleda provođenja obaveza iz Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini jasno je da donošenje Gender akcionog plana USK predstavlja optimalan pristup za unapređenje stanja ravnopravnosti spolova.
U odnosu na te analize struktura Gender akcionog plana USKza period 2022. – 2025. godina odražava trenutno stanje ravnopravnosti spolova i institucionalizacije ravnopravnosti spolova i sadrži tri srednjeročna cilja te u okviru svakog cilja rezultate koji se planiraju postići i to:

- Srednjeročni cilj 1. Ministarstva i druga tijela Vlade djeluju za ravnopravnost spolova
- Srednjeročni cilj 2. Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK
- Srednjeročni cilj 3. Prati se stanje i sarađuje sa drugim akterima na unapređenju stanja ravnopravnosti spolova

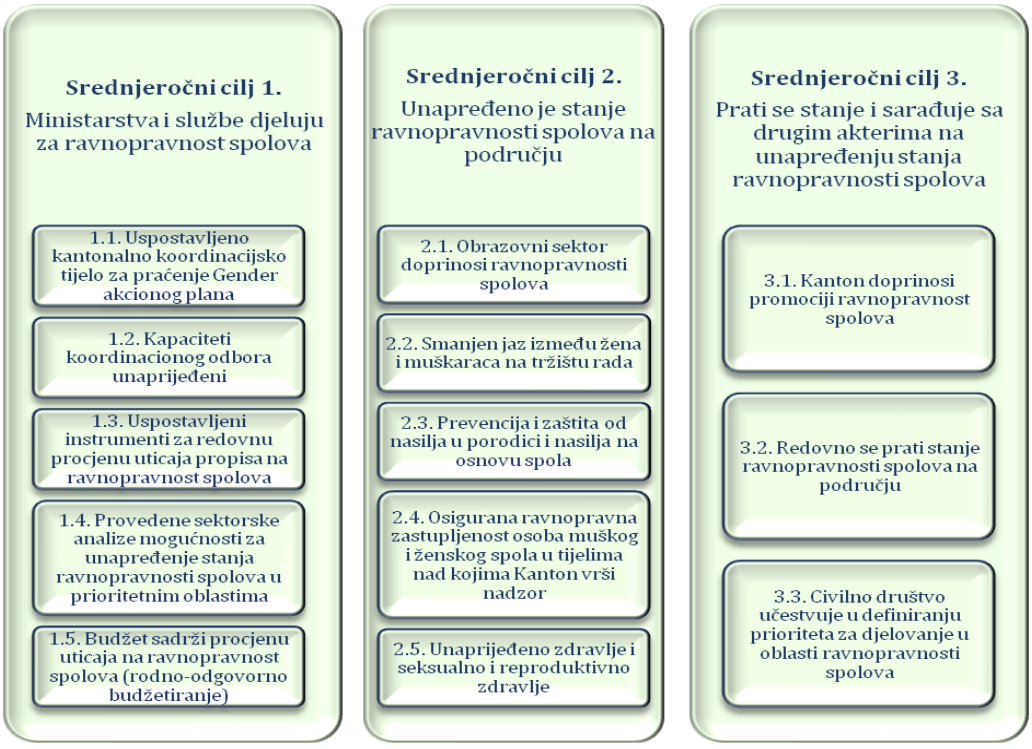

Struktura Gender akcionog plana USK je prikazana shematski ispod dok je detaljno prikazana u matrici logičkog okvira u narednom dijelu dokumenta: Ciljevi i aktivnosti Gender akcionog plana USK za period 2022.-2025.godina.

IV. Ciljevi i aktivnosti Gender akcionog planaUnsko-sanskog kantona za period 2022. – 2025. godina

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac odgovornosti	Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje	Rok	Izvor finansiranja
1.1. Uspostavljen kantonalni Koordinacioni odbor za praćenje , evaluaciju i izvještavanje o primjeni Gender akcionog plana Unsko-sanskog kantona	predložiti predstavnike za koordinacioni odbor ispred ministarstava i nadležnih službi	Ministarstvo unutrašnjih poslova	Identificirane osobe koje će biti članovi/ce koordinacionog tijela (sva ministarstva, koordinator za EU i predstavnica NVO)	Mjesec dana od usvajanja	Budžetska sredstva [11]
	imenovati koordinacioni odbor	Vlada na prijedlog Ministarstva unutrašnjih poslova	Imenovan Koordinacioni odbor od strane Vlade USK	Mjesec dana od usvajanja	Budžetska sredstva
	usvojiti Poslovnik o radu	Koordinacioni odbor	Usvojen Poslovnik o radu	Tri mjeseca od usvajanja	Budžetska sredstva
	održavati redovne sastanke	Koordinacioni odbor	Zapisnici sa sastanka	Namanje dva puta godišnje	Budžetska sredstva
	usvojiti plan za praćenje, evaluaciju i izvještavanje	Koordinacioni odbor	Izrađen Plan za praćenje, evaluaciju i izvještavanje o primjeni Gender akcionog	Tri mjeseca od	Budžetska sredstva i

[11] Budžetska sredstva - redovna financijska sredstva koja nije potrebno dodatno planirati, nego obavezu i utrošak papira, tonera, organizovanje prostora za radne sastanke, kao i dodatno angažovanje državnih službenika i namještenika za realizaciju navedenih aktivnosti u toku radnog vremena, osigurava nositelj aktivnosti (npr. državni službenik koristi resurse kojim raspolaže organ uprave) a troškove angažovanja uposlenika se realizira kroz njihova redovna primanja putem isplate ličnog dohotka

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac odgovornosti	Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje	Rok	Izvor finansiranja
	o primjeni Gender akcionog plana USK		plana USK	imenovanja koordinacionog odbora	vanjski izvori [12]
1.2. Kapaciteti koordinacionog odbora unaprijeđeni	organizirati obuke na temu ravnopravnosti spolova i diskriminacije na osnovu spola	Ministarstvo unutrašnjih poslova	održane dvije obuke za članove i članice Koordinacionog odbora u koordinaciji sa Gender centar Federacije BiH i NVO	Septembar 2022.	Budžetska sredstva i vanjski izvori
	izraditi i usvojiti usvajanje metodologije za izradu godišnjeg i završnog izvještaja o provođenju GAP-a	Koordinacioni odbor	održane dvije obuke za članove i članice Koordinacionog odbora u koordinaciji sa Gender centar Federacije BiH i NVO	Decembar 2022.	Budžetska sredstva i vanjski izvori
	dostaviti putem Vlade Godišnji izvještaj o provođenju GAP-a Komisiji za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova i Skupštini	Koordinacioni odbor	Izrađen izvještaj	Mart svake godine	Budžetska sredstva i vanjski izvori
	organizirati seminar za novi saziv Komisije za	Koordinacioni odbor	Organizovan orijentacioni seminar za članove/ice Komisije	3 mjeseca u roku od	Budžetska sredstva i

[12] Vanjski izvor – uputiti incijalni akt Gender centru Federacije BiH i NVO za angažovanje stručnih lica koja bi učestvovala u realizaciji navedene aktivnosti, putem svojih projekata za koja već imaju odobrena finansijska sredstva

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac odgovornosti	Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje	Rok	Izvor finansiranja
	pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova		Članovi/ce Komisije informisane o prioritetima Vlade u oblasti ravnopravnosti spolova	imenovanja Komisije	vanjski izvori
1.3. Uspostavljeni instrumenti za redovnu procjenu uticaja propisa na ravnopravnost spolova	omogućiti svu potrebnu regulativu (izmjena Poslovnika o radu Vlade USK-a, donošenje Uredbe o procjeni uticaja propisa) kojom se propisuje obaveza iskazivanja procjene uticaja propisa općenito, kao i procjena uticaja propisa na ravnopravnost spolova	Ministarstvo pravosuđa i uprave, Ured za zakonodavstvo	% usvojenih zakona (od ukupnog broja usvojenih) koji sadrže procjenu uticaja propisa na ravnopravnosti spolova i definiše zabranu diskriminacije po svim osnovama koji su usvojeni u toku prethodne godine	Februar svake godine	Budžetska sredstva
	donositi mišljenja na sve zakone i podzakonske akte koje donosi Skupština od strane Komisije za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolovadaje	Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova	% zakona koje razmatra Skupština koji su dostavljeni Komisiji % mišljenja o usklađenosti sa Zakonom o ravnopravnosti spolova i međunarodnim konvencijama o ravnopravnosti spolova i zabrani svakog oblika diskriminacije;	Kontinuirano	Budžetska sredstva
	usvojiti standarde za korištenje rodno-	Ministarstvo obrazovanja, nauke,	Usvojeni standardi od strane Skupštine % akata koji koriste rodno-osjetljiv jezik	Decembar 2023.	Budžetska sredstva

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac odgovornosti	Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje	Rok	Izvor finansiranja
	osjetljivog jezika u Skupštini USK i Vladi USK	kulture i sporta, Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova			
1.4. Provedene sektorske analize mogućnosti za unapređenje stanja ravnopravnosti spolova u prioritetnim oblastima	analizirati dostupnosti administrativnih podataka razvrstanih po spolu	Ministarstva i druga tijela vlade	Analiza dostupnosti administrativnih podataka razvrstanih po spolu dostavljena Koordinacionom odboru sa prijedlogom prioriteta za unapređenje	Decembar 2023.	Budžetska sredstva
	unaprijediti administrativne baze podataka	Ministarstva i druga tijela vlade	% utvrđenih baza koji je unaprijeđen da sadrži podatke razvrstane po spolu	2025. godina	Budžetska sredstva
1.5. Budžet USK sadrži procjenu uticaja na ravnopravnost spolova (rodno-odgovorno budžetiranje)	utvrditi u Zakonu o izvršavanju Budžeta USK jasne obaveze za rodno-odgovorno budžetiranje u prioritetnim oblastima	Ministarstvo finansija	Broj oblasti koje su ocijenjene kao prioritetne (npr. tekući transferi i sl)	2023.-2025.	Budžetska sredstva odrediti po budžetskim organizacijama [13]

[13] Budžetska sredstva odrediti po budžetskim organizacijama – ukoliko su planirane konkretne aktivnosti kao redovne obaveze za podizanje stepena rodne-ravnopravnosti u prioritetnim oblastima (obrazovanje, zdravstvo, zapošljavanje, spriječavanje rodno zasnovanog nasilja i sl.) ili su odobreni zahtjevi NVO za konkretne aktivnosti (koji su ocjenjeni kao potreba), te se ukaže potreba za obavezu rodno-odgovorno budžetiranja u prioritetnim oblastima, Ministarstvo finansija na prijedlog resornog ministarstva ili drugog korisnika budžetskih sredstava planira namjenski budžetska sredstva po resorima za navedenu realizaciju

Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac odgovornosti	Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje	Rok	Izvor finansiranja
	izraditi analize krajnjih korisnika budžeta u odnosu na spol	Ministarstvo finansija na osnovu podataka svih budžetskih korisnika	% oblasti koje sadrže procjenu uticaja na ravnopravnost spolova (rodno-odgovorno budžetiranje)	Decembar 2022.	Budžetska sredstva i UN WOMEN [14]
	izraditi Informaciju o stanju uvođenja rodno-odgovornog budžetiranja kao sastavnog dijela Dokumenta okvirnog budžeta USK	Ministarstvo finansija	Broj budžetskih korisnika koji dosljedno unose podatke o uticaju na spol u BPMIS - Informacijski sistem za planiranje i upravljanje budžetom	Decembar 2023.	Budžetska sredstva
	sačiniti Izvještaj o izvršavanju Budžeta koji sadrži informacije o krajnjim i izlaznim rezultatima u odnosu na spol	Ministarstvo finansija na osnovu podataka svih budžetskih korisnika	% oblasti koji sadrži procjenu uticaja na ravnopravnost spolova (rodno-odgovorno budžetiranje)	kontinuirano	Budžetska sredstva
	planirati sredstva za provođenje Gender akcionog plana USK u budžetu	Ministarstvo finansija na prijedlog nadležnih ministarstava i službi	% aktivnosti po godinama za koji su odvojena sredstva u skladu sa zahtjevima	kontinuirano	Budžetska sredstva odrediti po budžetskim organizacijama, FIGAP II [15]

[14] UN WOMEN – ukoliko postoji mogućnost finansiranja određenih projekata po resorima putem UN WOMEN, za koja već imaju odobrena finansijska sredstva
[15] FIGAP II - ukoliko postoji mogućnost finansiranja određenih projekata po resorima putem UN WOMEN, za koja već imaju odobrena finansijska sredstva

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
2.1. Obrazovni sektor doprinosi ravnopravnosti spolova	izvršiti promociju učešća djevojčica i dječaka u oblasti obrazovanja u kojima su manje zastupljeni	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	izrađen i provodi se program promocije u saradnji sa osnovnim školama i drugim servisima, kao i sa Gender centrom Federacije BiH i NVO	2023. godine i kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
	analizirati mogućnosti za unapređenje kapaciteta predškolskih ustanova	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	izrađena analiza	2023. godine	Budžetska sredstva
	povećati obuhvat djece programom obaveznog programa predškolskog odgoja i obrazovanja pred polazak u osnovu školu	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	% dječaka i djevojčica koji je obuhvaćen predškolskim odgojem	Kontinuirano	Budžetska sredstva
	Prevencija nasilja u porodici i nasilja po osnovu spola u svim odgojno-obrazovnim ustanovama na području Unsko-sanskog kantona kroz edukativne aktivnosti i medijsku kampanju	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta Ministarstvo unutrašnjih poslova	izrađen i provodi se program promocije u saradnji sa osnovnim školama i drugim servisima, kao i sa Gender centrom Federacije BiH i NVO	2023. godine i kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	vršiti promociju učešća ravnopravnog učešća djevojčica i dječaka u obrazovanju u informaciono-komunikacionim tehnologijama	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	Izrađen i provodi se program promocije u saradnji sa osnovnim školama i drugim servisima	2023. godine i kontinuirano	Budžetska sredstva
	vršiti analizu uticaja dodijeljenih stipendija za učenike i učenica u odnosu na (ne)ravnopravnost spolova i (po potrebi) izmijeniti kriterije dodjele	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo za pitanje boraca USK	Analiza izrađena i dostavljena Koordinacionom odboru sa preporukama -broj prijedloga sa ciljem povećanja uticaja stipendija kao mjera za smanjenje horizontalne i vertikalne segregacije na tržištu rada	Septembar 2023. godine	Budžetska sredstva
	uspostaviti savjet za ravnopravnost spolova u Pedagoškom zavodu USK	Pedagoški zavod USK	-izrađena analiza udžbenika i nastavnih planova za osnovne i srednje škole s obzirom na stereotipe i predrasude u vezi sa rodom/spolom -mjera za uklanjanje stereotipnih i diskriminatornih sadržaja -prijedlog za pristup učenju o rodu i spolu	Kraj 2024. godine	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
	uskladiti Pravilnik o sticanju i korištenju	Ministarstvo obrazovanja, nauke,	Akademske titule, stručna i naučna zvanja koje se navode na diplomama,		

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	akademskih titula, stručnih i naučnih zvanja na visokoškolskim ustanovama na području USK	kulture i sporta	dodacima diplomama i drugim javnim ispravama koje izdaje Univerzitet u Bihaću nakon završetka prvog, drugog i trećeg ciklusa studija, mogu dodjeljivati kako u muškom, tako i u ženskom rodu	Kraj 2023.	Budžetska sredstva
	ugraditi kroz proces kurikularne reforme u obrazovanju obavezu provođenja edukacije nastavnica/nastavnika iz oblasti rodne jednakosti i ravnopravnosti	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	provedene edukacije	2023. i dalje kontinuirano	Budžetska sredstva
	promovirati prava na rodnu jednakost djevojčica i djevojaka iz osjetljivih i marginaliziranih grupa (Romkinje, djevojčice s teškoćama u razvoju, djevojčice iz siromašnih ruralnih područja)	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	izrađen i provodi se pogram promocije u saradnji sa osnovnim i srednjim školama i drugim servisima	2023. i dalje kontinuirano	Budžetska sredstva
2.2. Smanjen jaz između žena i muškaraca na tržištu rada	analizirati razloge neaktivnosti, manje stope zaposlenosti i veće stope nezaposlenosti žena na	Služba za zapošljavanje USK	Analiza izrađena i dostavljena Koordinacionom odboru sa preporukama	Februar 2023.	Budžetska sredstva

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	području kantona				
	izraditi detaljnu analizu uticaja aktivnih mjera zapošljavanja na smanjenje jaza između žena i muškaraca na tržištu rada u periodu od 5 godina	Služba za zapošljavanje USK	Analiza izrađena i dostavljena Koordinacionom odboru -prijedloga za smanjenje jaza žena i muškaraca na tržištu rada	Februar 2023.	Budžetska sredstva
	organizovati tematsku sjednicu povodom analize uticaja aktivnih mjera zapošljavanja na smanjenje jaza između žena i muškaraca na tržištu rada u periodu od 5 godina	Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova	Tematska sjednica organizovana Broj zaključaka vezanih za Analizu koji doprinose povećanju efikasnosti mjera za ravnopravnost spolova	Mart 2023.	Budžetska sredstva
	analizirati doprinos poticaja Vlade USK i donijeti mjere kako bi poticaji doprinosili razvoju poduzetništva manje zastupljenog spola	Ministarstvo privrede, Ministarstvo poljoprivrede	Evidencija poticajnih sredstava na nivou resornog Ministarstva, koja sadrži informacije o spolu direktnih i indirektnih korisnika poticaja -identificirani problema za pristup poticajima za manje zastupljen spol, uključujući i ranjive grupe manje zastupljenog spola - % kriterija koji je izmijenjen sa ciljem	Kraj 2024.	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti i vanjski izvori

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
			povećanja jednakih mogućnosti za pristup poticajima		
	omogućiti da Finansijski plan Službe za zapošljavanje USK i informacija o izvršenju Finansijskog plana Službe za zapošljavanje USK sadrži informacije o uticaju na nezaposlenost žena i muškaraca za sve programe	Služba za zapošljavanje USK	Broj informacija o uticaju aktivnih mjera na smanjenje nezaposlenosti žena i muškaraca	Kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti i vanjski izvori
	izraditi analizu o primjeni prava na naknadu za vrijeme porodiljskog/roditeljskog odsustva sa prijedlozima progresivnog	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike, Ministarstvo finansija	- broj preporuka Institucije Ombudsmana za ljudska koje su provedene -aktivnosti Vlade USK i Skupštine USK vezano za izmjenu zakona i povećane stavki u Budžetu za naknade, ovisno o financijskim mogućnostima	april 2023. 2024. 2025.	Budžetska sredstva i vanjski izvori

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	unapređenja iznosa u odnosu na međunarodne standarde				
	Promovirati korištenje roditeljskog odsustva očeva djece	Kantonalno Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike	# promotivnih aktivnost % očeva kao korisnika roditeljskog osnova u odnosu na % majki	Kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti i vanjski izvori
	promovirati jednake mogućnosti za žene i muškarce u svim konkursima koje objavljuje Skupština, Vlada, Ministarstva i druga tijela Vlade	Sve službe Skupštine, Vlada, Ministarstva i druga tijela Vlade	U svim konkursima jasno navedeno: „Ohrabruju se osobe oba spola da se prijave na ovaj konkurs. U okviru ovog konkursa biti će osigurane jednake mogućnosti za sve osobe bez diskriminacije po bilo kojem osnovu.“	Kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti i vanjski izvori
	izraditi smjernice za prevenciju i zaštitu od uznemiravanja na osnovu spola i seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu u USK	Uprava policije Ministarstva unutrašnjih poslova i Ministarstvo pravosuđa i uprave	Usvojene Smjernice od strane Skupštine USK-a i objavljene u Službenom glasniku USK-a	Novembar 2024.	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti i vanjski izvori

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	Ekonomsko osnaživanje žene kroz poljoprivrednu proizvodnju	Ministarstvo vodoprivrede ,poljoprivrede i šumarstva	10% od planiranog Budžeta za poljoprivredu izdvojiti za ekonomsko osnaživanje žena kroz poticaj ženama za bavljenje poljoprivredom		Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
2.3. Prevencija i zaštita od nasilja u porodici i nasilja na osnovu spola	usvojiti Program mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici i osigurati sredstva za provođenje i provoditi aktivnosti	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne politike i Koordinaciono tijelo za prevenciju nasilja	Usvojen Program mjera za prevenciju, zaštitu i borbu protiv nasilja u porodici u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja, Aktivnosti iz Programa se redovno provode, Programi se redovno donose. Osigurano potpuno finansiranje svih usluga koje se pružaju žrtvama uključujući i finansiranje smještaja u sigurnu kuću.	Kraj 2022. godine	Budžetska sredstva
	organizovati tematsku sjednicu sa ciljem analize stanja i uvida u stanje o prevenciji i zaštiti od nasilja u porodici, uključujući i probleme sa kojima se susreću posebno ranjive grupe	Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova, Koordinacioni odbor	Podaci koji se prikupljaju u skladu sa članom 23. Protokola se dostavljaju Komisiji, a putem Komisije i Skupštini Problemi sa kojima se susreću posebno ranjive grupe (LGBT, osobe sa invaliditetom, Romi, osobe treće životne dobi itd) su uključeni u navedene podatke	Svake godine u okviru 16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja (25.11. – 10.12.)	Budžetska sredstva

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	obilježavati Međunarodnu kampanju 16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja (25.11. – 10.12.)	Koordinaciono tijelo USK	Kanton provodi aktivnosti u okviru kampanje	kontinuirano	Budžetska sredstva
	organizovati obuke na temu diskriminacije na osnovu spola i svih oblika nasilja na osnovu spola za Koordinacioni odbor	Koordinacioni odbor	Članovi i članice koordinacionog odbora mogu prepoznati i odgovoriti na sve oblike diskriminacije na osnovu spola	U toku 2022. godine	Budžetska sredstva i vanjski izvori
	izraditi Smjernice za prevenciju i zaštitu od diskriminacije, seksualnog uznemiravanja i uznemiravanja na osnovu spola na radnom mjestu	Ministarstvo pravosuđa i uprave	Vlada usvojila Smjernice	kraj 2023. godine	Budžetska sredstva
	provoditi edukaciju-stručno usavršavanje policije na temu krivičnih dijela počinjenih iz mržnje u skladu sa Krivičnim zakonom FBiH	Uprava policije, Ministarstvo unutrašnjih poslova	Usvojen plan i program permanentne i specijalističke obuke koji obuhvata krivična djela počinjena iz mržnje.	kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
	izraditi i usvojiti standardne operativne	Ministarstvo pravosuđa i uprave i	Izrađene i usvojene standardne operativne procedure za policiju i	Kraj 2023.	Budžetska sredstva

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	procedure za policiju i pravosuđe u slučaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje u skladu sa Krivičnim zakonom FBiH	Ministarstvo unutrašnjih poslova	pravosuđe u slučaju krivičnih djela počinjenih iz mržnje		
	ugraditi kroz proces kurikularne reforme u obrazovanju obavezu upoznavanja sa nasiljem u adolescentskim vezama i nasiljem u svijetu elektronskih medija	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta i Ministarstvo unutrašnjih poslova	smanjen broj evidentiranih nasilja koje su prouzrokavali adolescenti	kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
2.4. Osigurana ravnopravna zastupljenost osoba muškog i ženskog spola u tijelima nad kojima Kanton vrši nadzor	izraditi analizu zastupljenosti žena i muškaraca u svim tijelima uključujući i predsjednike/ce tijela koje imenuje Skupština, Vlada i ministarstva	Stručna služba Skupštine, stručna služba Vlade USK	Vlada i Skupština usvojili informaciju o analizi zastupljenosti sa zaključcima	Kraj 2023.	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
	osigurati jasne kriterije kod imenovanja Komisija Skupštine kada je pitanju jednako učešće žena i muškaraca	Stručna služba Skupštine	Analiza izrađena sa prijedlogom mjera; % žena i muškaraca koji se imenuju u Komisije nakon donošenja novih kriterija	Kraj 2023.	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
	izraditi prijedlog mjera za	Komisija za pravdu,	Izrađeni prijedlozi i po potrebi prijedlozi	kraj 2023.	Budžetska

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca u Vladi, drugim Vladinim tijelima i javnim ustanovama i preduzećima kojima upravlja USK	ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova	izmjena i dopuna zakona i drugih propisa sa ciljem uvođenja kvote za manje zastupljen spol od najmanje 40%		sredstva nositelja aktivnosti i FIGAP II sredstva
	osigurati ravnopravno učešće žena i muškaraca u svim tijelima uključujući i predsjednike/ce tijela koje imenuje Skupština, Vlada i ministarstva	Skupština, Vlada	Muškarci i žene zastupljeni sa najmanje 40% u svim tijelima koja se imenuju	Kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
2.5. Unaprijeđeno zdravlje i seksualno i reproduktivno zdravlje	vršiti edukacija zdravstvenih radnika u oblasti pružanja rodno senzitivnih usluga i usluga iz oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja općoj populaciji i vunlabilarnim grupama	ZU Domovi zdravlja na području USK-a	Provedeni treninzi zdravstvenog osoblja na nivou primarne zdravstvene zaštite u skladu sa međunarodnim standardima i preporukama Svjetske zdravstvene organizacije	Kraj 2024.	Budžetska sredstva, Fondacija XY i UNFPA[16]

[16] Fondacija XY i UNFPA -ukoliko postoji mogućnost finansiranja određenih projekata po resorima putem UN WOMEN, za koja već imaju odobrena finansijska sredstva

Srednjeročni cilj 2: Unaprijeđeno je stanje ravnopravnosti spolova na području USK					
Očekivani rezultat	**Aktivnost**	**Nosilac odgovornosti**	**Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje**	**Rok**	**Izvor finansiranja**
	sufinansirati organizacije sportskih takmičenja i liga i promocija sporta kao zdravog životnog stila	Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta	Broj sufinansiranih takmičenja % žena i muškaraca, dječaka i djevojčica koje su obuhvaćene aktivnostima	Kontinuirano	Budžetska sredstva nositelja aktivnosti
	izraditi vodič za zdravstvene radnike kako na najbolji način da se postupa sa transrodnim i interspolnim osobama	Zavod za javno zdravstvo USK-a.	Izrađen i distribuiran vodič za zdravstvene ustanove	Kraj 2023.	Budžetska sredstva
	uraditi analizu pružanja zdravstvenih usluga u oblasti seksualno reproduktivnog zdravlja	Zavod za zdravstveno osiguranje USK-a	osigurati 100% finansiranje troškova vantjelesne oplodnje parovima za dva pokušaja.	kontinuirano	Budžetska sredstva
	osigurati prevenciju seksulanog i reprodukitvno zdravlja žena na području USK	Domovi zdravlja USK i Zavod za javno zdravstvo USK	uveden besplatni obavezni pregleda u Domovima zdravlja (ginekološki, mamografski, PAPA nalaz) za žene sa navršenih preko 40 godina)	kontinuirano	Budžetska sredstva

Srednjeročni cilj 3: Prati se stanje i sarađuje sa drugim akterima na unapređenju stanja ravnopravnosti spolova					
Očekivani rezultat	Aktivnost	Nosilac odgovornosti	Pokazatelj napretka u odnosu na početno stanje	Rok	Izvor finansiranja
3.1. Kanton doprinosi promociji ravnopravnost spolova	utvrditi Program obilježavanja dana od značaja za ravnopravnost spolova	Koordinacioni odbor i NVO	Obilježavaju se 8. mart „Međunarodni dan žena“, Međunarodna kampanja 16 dana aktivizma u borbi protiv nasilja (25.11. – 10.12.), Međunarodni dan žena u IKT-u, 19.11. Međunarodni dan muškaraca i drugi	Decembar 2022. godine	Budžetska sredstva nositelja programa i vanjski izvori
	izraditi promotivni materijali o ciljevima Gender akcionog plana USK	Koordinacioni odbor	Broj izrađenih materijala	Decembar 2022. godine	Budžetska sredstva i vanjski izvori
3.2. Redovno se prati stanje ravnopravnosti spolova na području USK	pratiti provođenje (monitoring) Gender akcionog plana spolova putem redovnih radnih sastanaka (sjednica) od strane Koordinacionog odbora	Koordinaciono odbor	#sastanaka Koordinacionog tijela #polugodišnjih informacija i godišnjih izvještaja koji se putem Vlade dostavlja Komisiji	Svaka tri mjeseca Septembar i mart svake godine	Budžetska sredstva
	pratiti provođenje (monitoring) GAP od strane Komisije za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova	Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova	Održana polugodišnja i godišnja sjednica na kojoj je razmotren izvještaj o provođenju GAP te su predloženi zaključci za Skupštinu	Septembar i mart svake godine	Budžetska sredstva nositelja programa
	razmatrati izvještaj o provođenju Gender	Koordinacioni odbor i služba Skupštine	Razmotren izvještaj i doneseni zaključci o prioritetima od strane Skupštine	April svake godine	Budžetska sredstva

	akcionog plana od strane Skupštine				
	izvršiti procjenu (evaluaciju) provođenja Gender akcionog plana kao osnovu za izradu narednog Gender akcionog plana	Koordinaciono odbor	Izvršena procjena provođenja Gender akcionog plana	Februar 2025. godine	Budžetska sredstva i vanjski izvori
3.3. Civilno društvo učestvuje u definiranju prioriteta za djlovanje u oblasti ravnopravnosti spolova	utvrditi spisak organizacija civilnog društva, nevladinih organizacija i pojedinaca koje se bave ravnopravnošću spolova	Koordinaciono odbor	Izrađeni kriteriji za odabir organizacija civilnog društva, nevladinih organizacija i pojedinaca Spisak dostupan na web stranicama Vlade i Skupštine	Decembar 2022. godine	Budžetska sredstva
	organizirati tematske sjednica sa civilnim društvom sa ciljem definiranja prioriteta u oblasti ravnopravnosti spolova	Koordinaciono odbor	Tokom tematske sjednice prikupljeni prijedlozi civilnog društva u pogledu prioriteta	Oktobar svake godine	Budžetska sredstva

Monitoring i evaluacija Gender akcionog plana

Osnovni mehanizam praćenja provedbe Gender akcionog plana jeste nadzor koji provodi za nivo Vlade Koordinacioni odbor, a za nivo Skupštine **Komisija za pravdu, ljudska prava, građanske slobode i jednakopravnost spolova**. Zadatak Komisije je da prati aktivnosti provedbe, prikupljanja informacija koje su potrebne za analizu ostvarenih ciljeva i rezultata i osiguraju ostvarenje rezultata aktivnosti navedenih u dokumentu. Nadzor nad provedbom pratit će se organizacijom sjednica za nadzor svakih šest mjeseci kojom prilikom će svi nosioci odgovornosti putem Koordinacionog odbora, Komisiji redovno i sistematski dostavljati informacije o provedbi. Pored toga Komisija će jednom godišnje informisati Skupštinu i sve ključne aktere uključene u implementaciju aktivnosti o ostvareni rezultatima te će predlagati Skupštini odgovarajuće zaključke.

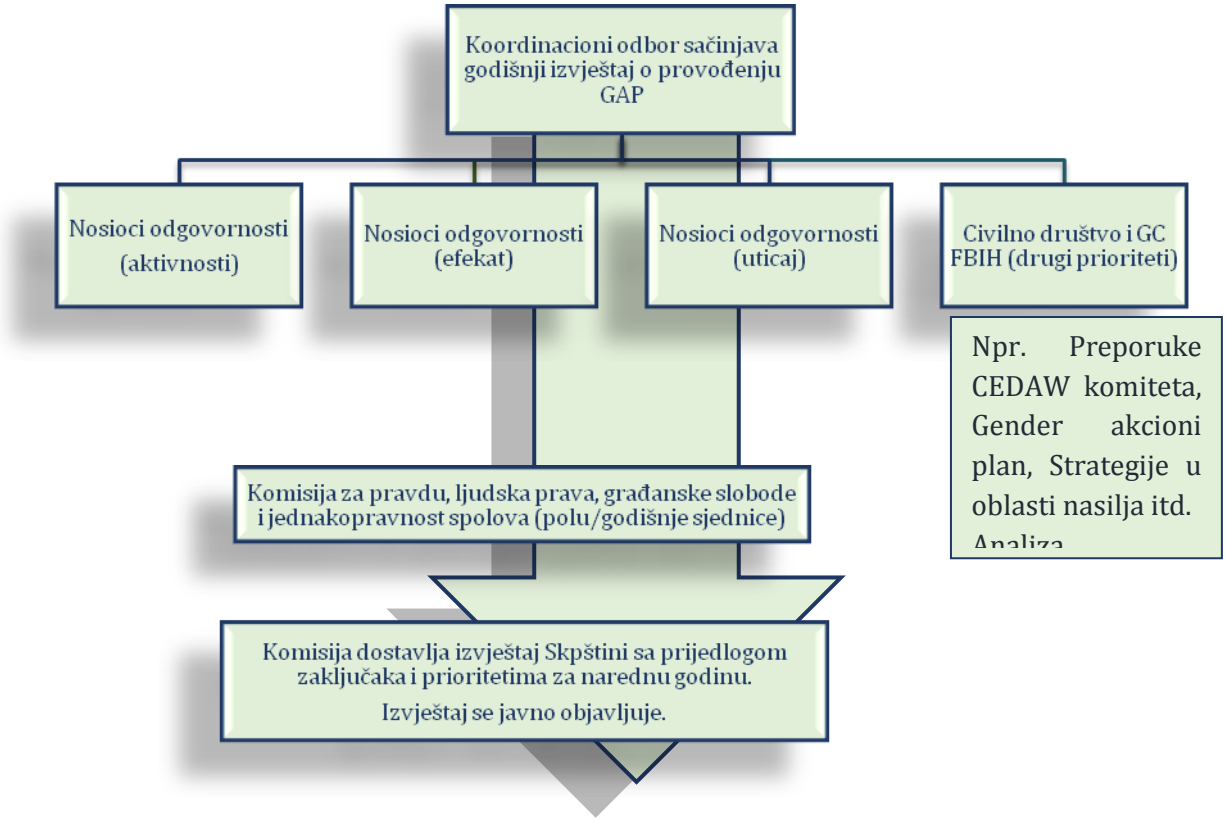

V. Osnovni pojmovi i definicije ravnopravnosti spolova

Diskriminacija po osnovu spola je svako stavljanje u nepovoljniji položaj bilo kojeosobe iligrupeosobazasnovanonaspoluzbogkojegseosobamailigrupiosobaotežavailinegira priznavanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava ilisloboda.

Direktna diskriminacija po osnovu spola postoji kada je osoba ili grupa osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu ili grupu osoba u istoj ili sličnoj situaciji.

Indirektna diskriminacija po osnovu spola postoji kada prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve je dovodila, dovodi ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu ili grupu osoba jednog spola u poređenju sa osobom ili grupom osoba drugog spola.

Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje po osnovu spola kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba i stvoriti zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, ili kojim se postiže takav učinak.

Seksualno uznemiravanje je svaki neželjeni oblik verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode kojim se želi povrijediti dostojanstvo osobe ili grupe osoba, ili kojim se postiže takav učinak, naročito kad to ponašanje stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Nasiljepoosnovuspolajesvakodjelovanjekojimsenanosiilimožebitinanijetafizička, psihička, seksualna ili ekonomska šteta ili patnja, kao i prijetnja takvim djelovanjem koje sputava osobu ili grupu osoba da uživa u svojim ljudskim pravima i slobodama u javnoj i privatnoj sferiživota.
Nasilje po osnovu spola uključuje, ali se ne ograničava, na
nasilje koje se dešava u porodici ilidomaćinstvu;
nasilje koje se dešava u širojzajednici;
nasilje koje počine ili tolerišu organi vlasti i drugi ovlašteni organi ipojedinci;
nasilje po osnovu spola u slučaju oružanihsukoba.

Viktimizacija je oblik diskriminacije koji postoji kada se osoba ili grupa osoba dovede u nepovoljniji položaj zbog: odbijanja naloga za diskriminatornim postupanjem, prijave diskriminacije,svjedočenjaupostupkuzaštiteoddiskriminacijenaosnovuspola,iliakoje nabilokojidruginačinosobasudjelovalaupostupkuvođenompovodomdiskriminacijena osnovuspola.

Spol predstavlja biološke i psihološke karakteristike po kojima se razlikuju osobe muškog i ženskog spola.

Gender/rod predstavlja sociološki i kulturološki uvjetovanu razliku između osoba muškog i ženskog spola i odnosi se na sve uloge i osobine koje nisu uvjetovane ili određene isključivo prirodnim ili biološkim faktorima, nego su prije proizvod normi, prakse, običaja i tradicije, i kroz vrijeme su promjenljivi.

Ravnopravnost spolova znači da su osobe muškog i ženskog spola jednako prisutne u svim područjima javnog i privatnog života, da imaju jednak status, jednake mogućnosti za ostvarivanje svih prava, kao i jednaku korist od ostvarenihrezultata.

Jednak tretman svih osoba muškog i ženskog spola podrazumijeva osiguranje odsustva diskriminacije po osnovu spola.

Jednakemogućnostisvihosobabezobziranaspolpodrazumijevaodsustvoprepreka za ekonomsko, političko i društveno sudjelovanje po osnovuspola.

Diskriminacija u jeziku postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam.

Institucionalni mehanizmi za jednakopravnost spolova predstavljaju tijela koja su uspostavljena od nadležnih zakonodavnih, izvršnih i organa uprave svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini radi provođenja Zakona o ravnopravnosti spolova u BiH, koordiniranja irealizacijeprogramskihciljevaizGenderakcionogplanaBosneiHercegovineiosiguranja provođenja međunarodnih standarda u oblasti ravnopravnostispolova.

Rodno senzitivno ili odgovorno budžetiranje je neophodno sredstvo koje podrazumijeva poštivanje načela ravnopravnosti spolova tokom pripreme budžeta, te raspodjele i dodjele finansijskih resursa. Rodno budžetiranje predstavlja sagledavanje javnih politika na svim nivoima budžetskog procesa i restrukturiranje prihoda i rashoda kako bi se uzele u obzir potrebe i prioriteti različitih grupa žena i muškaraca imajući u vidu njihove različite uloge u porodici, ekonomiji i društvu. Rodno budžetiranje uključuje dva osnovna koraka: rodnu analizu budžeta i njeno provođenje kroz preraspodjelu budžeta. Rodnom analizom budžeta razvrstavaju se troškovi i prihodi naspram njihovog različitog utjecaja na žene i muškarce i time se uočavaju mjesta gdje su sakupljanje i distribucija javnog novca nepravedni.